

Tisdagen den 12 december

kl. 19.30

Tisdagen den
12 december 1972*Avtal med EEC,
m. m.*

§ 1 Avtal med EEC, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen angående utrikesutskottets betänkande nr 20 och skatteutskottets betänkande nr 64.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Denna debatt i en så viktig fråga som det här ändå gäller har pågått så länge att nästan allt vad som kommer att sägas i fortsättningen verkar en smula avslaget. Med mitt förflutna har jag emellertid inte kunnat motstå frestelsen att ändå gå upp i ett inlägg.

Låt mig först betona att för de svenska strävandena mot ett omfattande internationellt samarbete på utrikeshandeln och ekonomins område har det alltid funnits två ledstjärnor. I omtanke om näringslivet och för att befrämja den ekonomiska utvecklingen i vårt land, men också internationellt, har vi sökt verka för en frigörelse av handeln på bredast möjliga bas. Att slå vakt om och konsekvent fullfölja den svenska neutralitetspolitiken har samtidigt framstått som ett naturligt och oeftergivligt krav. I alla sammanhang bär den svenska handelspolitiken sin prägel av detta. Det gäller det nordiska samarbetet, det gäller vår verksamhet på det globala planet – exempelvis i GATT – och naturligtvis vårt handlande i samband med den snart i två decennier pågående europeiska integrationsprocessen.

Om denna principiella inriktning av den svenska handelspolitiken har rått betydande enighet. I riksdagen har mig veterligt inte någon, i varje fall ingen företrädare för de demokratiska partierna, vänt sig häremot. De avtal mellan Sverige och EEC, som utrikesutskottet nu tillstyrkt att riksdagen godkänner, svarar helt mot handelspolitikens målsättning, som sålunda en överväldigande majoritet av det svenska folket har ställt sig bakom. Häri ligger förmodligen förklaringen till att den svenska EEC-debatten varit lugnare och framför allt mindre hätsk än i Norge och Danmark. Anslutningen till de grupper som vänder sig emot uppgörelsen och försöker samla människorna kring kravet på en folkomröstning är sannerligen inte imponerande. Jag tycker nästan den är löjeväckande ringa. Och det betraktar jag som ett hälsotecken, även om jag inte saknar förståelse för dem som önskat ett något mera engagerat meningsutbyte. De flesta tycks ändå dra en lättadens suck och mena att vi i stort sett har fått vad vi velat utan att därför få handlingsfriheten beskuren på områden som ter sig väsentliga för oss.

Frihandelsavtalet uppfyller neutralitetens krav. Det ger oss vidare alla möjligheter att fullfölja vår egen i viss mån särpräglade arbetsmarknads- och sysselsättningspolitik. Förhandlingsuppgörelsen lägger inga hinder i vägen för att vi fortsätter jämlikhetssträvandena både på det sociala

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

området och i fråga om regionalpolitiken. Man skall läsa avtalet eller avtalen bra besynnerligt, om man kan finna en annan tolkning.

En sak som med rätta har oroat många är möjligheterna att kontrollera och styra kapitalrörelserna över gränserna. Dessa möjligheter är i dag i olika hänseenden otillräckliga, detta erkänner jag gärna och många med mig, och de kan därför behöva kompletteras både med hänsyn till de multinationella företagens växande omfattning och tendenserna till ökad, låt vara hittills begränsad, kapitalflykt. Företagna utredningar har visat att detta problem hade blivit ytterligt svårlost vid varje annan samarbetsform med EEC än den som nu är aktuell. Kontrollen kommer nu att ligga kvar i vår egen hand, och därmed har vi befriats från ett av de stora problemen. Den positiva sidan av uppgörelsen är att den svenska industrin knappast behöver frukta att komma i underläge i förhållande till konkurrenterna inom den vidgade gemenskapen. Dörren till stormarknaden öppnas också för oss, även om inträdesavgiften blir något högre än för medlemsländerna. Priset för vår neutralitetspolitik kan ändå aldrig bli för högt.

Trots reservationerna har utskottets samtliga ledamöter varit ense på två mycket väsentliga punkter: alla håller fast vid neutraliteten, och alla vill att de föreliggande avtalen skall godkännas. Detta sägs uttryckligen redan i motionerna, och det upprepas ordagrant i båda reservationerna. Det är i och för sig glädjande, som det har sagts här tidigare i dag. Så långt är allt gott och väl. Dess värre förefaller emellertid enigheten vara mera illusorisk än verklig. Debatten i dag antyder i varje fall det. Såväl i moderaternas som i folkpartisternas reservation begärs snara omförhandlingar i syfte att komma fram till en annan anslutningsform än den som svarar mot uppgörelsen — jag skall strax återkomma till det. Jag vill här bara slå fast att varken moderaterna eller folkpartiet kan eller vill — vilket det nu är — förstå att utvecklingen inom EEC, särskilt under de senaste åren klart visat att medlemskap lika litet som association går att förena med vår neutralitetspolitik. Inser man inte det, blir troheten mot neutraliteten ingenting värd, en läpparnas bekännelse som till intet förpliktar, hur många gånger den än upprepas.

De instämmanden som följde statsministerns deklaration strax före middagspausen om principerna för den svenska utrikespolitiken och den praktiska tolkningen av dess innebörd i detta sammanhang i dagens läge är glädjande — det erkänner jag gärna. Men de är också förpliktande. Efter att ha lyssnat till debatten i dag kan jag inte känna mig helt säker på att moderaterna eller ens folkpartiet insett det. Enigheten varade i varje fall inte så länge när herr Bohman gick upp i talarstolen.

Avtalet har sina brister — vi är medvetna om att vi inte har fått allt vi önskat. Här har nämnts de långa avvecklingstiderna för tullar på pappersområdet och för specialstål. Detsamma gäller rätten för EEC att i varje fall under övergångstiden införa kvantitativa begränsningsåtgärder på dessa varuområden. Även ursprungsreglerna, som är krångligare än de som tillämpas i EFTA, kan bli en belastning för exportföretagen. En del av dessa svårigheter bör emellertid såvitt jag kan förstå kunna tas upp till diskussion i det gemensamma förvaltningsorganet med sikte på att åstadkomma praktiskt fungerande tillämpningsbestämmelser.

Bl. a. med hänvisning till svårigheter som kan komma att uppstå under övergångstiden finns det åtskilliga, särskilt inom det s. k. näringslivet, som starkt kritiserar avtalet och anser det fullständigt otillräckligt. Det kanske kan vara skäl att det här i riksdagen också sägs något om detta. Jag vet emellertid inte någon från den kretsen som på allvar velat bestrida att fördelarna vida överstiger nackdelarna, även om alla önskemål som sagt inte kunnat tillgodoses. Egendomligt vore det ju annars. Det är ingen överdrift att säga att tullavvecklingen, som går snabbare än i EFTA – även sedan EFTA ökat hastigheten jämfört med vad man tänkte sig i utgångsläget – ger svensk exportindustri större utvecklingsmöjligheter än någon tidigare handelspolitisk uppgörelse. Jag erkänner det, trots att jag var med om att skapa EFTA och därför av lättförståeliga skäl hyst varma känslor för organisationen. Frihandelssammanslutningens kanske största bestående värde ligger i den chans den givit den svenska ekonomin till förberedelse för och anpassning till det ännu större steg mot handels frigörelse som vi nu står inför. Jag vill bara peka på en omständighet som talar emot att EEC under alla förhållanden är sig selv nok; EEC deltog aktivt i Kennedyrundan och bidrog mycket väsentligt till de framgångar i form av tullsänkningar inom GATT som denna gav. Vi hoppas, som handelsministern sade, att nya försök till globala tullsänkningar skall vara nära förestående.

Men för att återgå till dessa talesmän för näringslivet: När man lyssnar till kommentarerna från visst företagarkåll kan man få intrycket av ett kompakt missnöje med EEC-avtalet. Och ändå lär ingen på allvar kunna förneka att uppgörelsen är till gagn för den svenska ekonomin i dess helhet. Trots att vi är medvetna om - det är nu kanske tredje gången jag säger det - att alla våra önskemål inte tillgodosetts och att vissa branscher har en skärpt konkurrens att vänta har jag inte hört någon som velat bestrida att fördelarna vida överstiger nackdelarna. Då vore det väl inte orimligt att begära av dem som så gärna vill framträda som talesmän för svensk industri att de åtminstone vid något tillfälle betonade EEC-uppgörelsens positiva sidor och inte endast ägnade tid och krafter åt att vädra sitt missnöje över det negativa. Det vore en värdefull och konstruktiv insats om näringslivets organisationer inriktade sig på att öka intresset hos företagen för den utveckling som de ställs inför och hjälpte dem att rusta sig för kommande intressanta och lockande uppgifter. Om handelsministern har rätt i sin förmodan att en omsvängning till det bättre håller på att ske ser jag det naturligtvis med mycket stor tillfredsställelse.

Jag återkommer till reservationerna – dessa bygger ju på partimotioner från moderata samlingspartiet och folkpartiet. De har utförligt diskuterats i dag, men jag skall ändå tillåta mig att ta upp vissa sidor som kanske inte i så hög grad belysts i den debatt som förts.

Folkpartimotionen är sannerligen omfångsrik – det erkännandet skall göras. Men innehållsmässigt är den torftig. Den består huvudsakligen av en uppräknig av de många svårigheter och bekymmer vi kan komma att möta under övergångstiden. Alla dessa svårigheter har, såvitt jag kunnat se, redovisats i propositionen. Men motionärerna från folkpartiet nöjer sig inte med det. De ägnar ett betydande utrymme åt att utveckla vad

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

som skulle kunna inträffa under olyckligast tänkbara omständigheter. Samtidigt letar man förgäves i motionen efter något enda uttryck för uppskattning av att uppgörelsen kom till stånd på ett så tidigt stadium och rymmer så mycket av positivt värde för svenskt näringsliv. Under de förhållanden som var för handen blev den bättre, skulle jag vilja påstå, än många väntat. För den som gör sig mödan att läsa folkpartimotionen — ehuru det kanske räcker med den mer kortfattade reservationen — kan intrycket bara bli ett: Det är en mörk framtid vi går till mötes, eftersom EEC-avtalet är så uselt. Ändå utmynnar motionen eller reservationen inte i ett avslagsyrkande. Tvärtom vill man ha ett godkännande. Det gläder mig uppriktigt, även om det med hänsyn till motiveringen ser ut som något av en logisk kullerbytta. I en så viktig fråga som det här gäller är naturligtvis en massiv uppslutning eftersträfvansvärd, men dess värre kan man inte konstatera med en suck av lättnad: slutet gott, allting gott.

I ett särskilt yttrande begär nämligen motionärer och reservanter ett förberedelsearbete så snart som möjligt för en utvidgning av det nu träffade avtalet med EEC för att Sverige skall kunna begära nya förhandlingar beträffande anslutningsformerna. Vad man riktigt åsyftar sägs inte direkt ut, men tydligen är man inte nöjd alls med frihandelsavtalet. Denna gång — det vill jag konstatera också med en viss tillfredsställelse — avstår folkpartiet, möjligen av partitaktiska skäl, från att begära förhandlingar om medlemskap. Men vill man inte ha den nuvarande uppgörelsen, återstår två ting att välja mellan, nämligen associationen eller medlemskapet. Trots herr Wirmarks litet suddiga tal här i morse om någon annan form, finns det ingen annan. På den punkten är EEC stenhård i tolkningen av Romfördraget.

Även den moderata motionen upphåller sig uteslutande vid de önskemål som inte blivit tillgodosedda i förhandlingsuppgörelsen. Liksom folkpartimotionen utmynnar moderaternas motion och reservation i en hemställan om riksdagens godkännande. Där slutar likheterna. I formen är moderatmotionen strikt och koncis: det skall jag gärna ge moderaterna en eloge för. I klämman talar man klarspråk. Nya förhandlingar begärs om utvecklingen av samarbetet i det slutliga syftet att uppnå medlemskap. Det kan inte råda någon tvekan om var moderata samlingspartiet befinner sig. Man säger visserligen att neutralitetspolitiken skall ligga fast — det gör man förresten i båda motionerna, hur nu detta skall gå till.

Jag kan vara överens med reservanterna om att vi skulle ha velat ha ett mera omfattande samarbete än det avtal som nu ligger ger oss rätt till. För att befria företagen från den osäkerhet som ursprungsregler och skyddsklausuler kan medföra och kanske också för att trygga jordbrukets och fiskets utveckling, hade en tullunion varit att föredra framför frihandelsområdet. I förhandlingarna — det måste man observera — var det EEC som motsatte sig detta, främst därför att man fruktade att det skulle störa EEC:s beslutsprocess.

Det är minst sagt förvånansvärt att borgerliga kritiker av regeringens förhandlingsuppläggning inte ens efter dagens debatt förstått att vägen till medlemskap är definitivt stängd för vår del. En betydande majoritet här i riksdagen ställde sig i början av 1971 bakom regeringens bedömning att medlemskap i EEC inte gick att förena med ett konsekvent

fullföljande av den svenska neutralitetspolitiken.

Jag vill parentetiskt inskjuta, herr talman, att vi aldrig någonsin – inte heller 1967 – sagt, som herr Bohman vill göra gällande, att vi helst ville ha ett medlemskap. Vi höll anslutningsformen öppen och vi underströk flera gånger att vi först ville ha en diskussion om sakområdena. Däremot sade vi aldrig något mer än att vi inte ville utesluta någon form, inte heller medlemskapet. Men vi gav inte medlemskapet något särskilt företräde; tvärtom. När jag som chef för handelsdepartementet hade att i riksdagen svara på frågor i detta ärende, blev mitt svar att vi fick avvakta diskussionerna. Skulle jag tvingas lämna ett svar i dag, skulle jag hänvisa till vår ansökan 1961 och säga att vi i första hand får se, om det går att åstadkomma en association. – Detta var som sagt en parentes.

Strävandena mot ett regelmässigt utrikespolitiskt samarbete i syfte att komma till gemensamma ståndpunkter i utrikespolitiska frågor och planerna på en ekonomisk och monetär union gjorde det omöjligt för Sverige att tänka sig ett medlemskap i gemenskapen. Det kan göras gällande – och det har gjorts gällande – att de planerna ännu inte har avsatt stora resultat i praktiken.

Detta må vara riktigt, men färdriktningen är ju alldeles klar. Det framgick med all önskvärd tydlighet när EEC:s toppmöte så sent som omkring den 20 oktober i år på nytt bekräftade sin avsikt att förvandla organisationen till en europeisk union inom det närmaste årtiondet. Vid toppmötet konstaterade man att samarbetet i utrikesfrågor börjat bra och att det kommer att utbyggas i framtiden. Beslut fattades också om att förberedelserna för den monetära ekonomiska unionen skulle intensifieras med sikte på att den skulle vara klar 1980. Jag ber er observera att vid toppmötet deltog inte bara de sex ursprungliga medlemsstaterna utan också de tre nytillträdande. Och ändå säger herr Turesson – jag kanske borde förbigå honom, eftersom han inte är här, men jag får väl ändå avsluta meningen – att ingenting har hänt sedan regeringens deklaration och förklaringen i Bryssel på hösten 1970. Jag vet inte riktigt om det jag här har berättat bör tolkas som en ”nedtoning av överstatligheten”, för att använda herr Turessons eget uttryck.

Låt mig bara erinra om vad handelsministern sade i dag: Förhandlingarna med Storbritannien och övriga medlemssökande länder fördes på Romfördragets grundval. Det går inte att bestrida. EEC klargjorde från början uttryckligen att de länderna inte hade någonting annat att göra än att skriva under Romfördraget, de mer än 1 000 följdörfattningarna och de politiska målsättningarna. Inte *en* bokstav fick ändras! Det var stränga krav som gemenskaperna uppställde för uppläggningsen av förhandlingarna, och de kom därför att gälla uteslutande övergångsanordningarna och ingenting annat.

Från svensk sida insåg vi redan när vi första gången, för mer än tio år sedan, anmälde vårt intresse för förhandlingar med EEC att Romfördraget innehöll bestämmelser som vi såsom neutral stat inte skulle kunna skriva under. Vi utvecklade detta närmare i Bryssel 1962. Som ett exempel kan nämnas att vi inte kan avstå från rätten att själva och i eget namn sluta handelsavtal. Det fanns mer i Romfördraget som vi av neutralitetsskäl inte kunde underkasta oss: vi skulle bl. a. vara tvungna att

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

ha en uppsägningsklausul.

Inte vid något tillfälle — det ber jag de närvarande i kammaren att observera — när de här frågorna debatterats i riksdagen, och det har inte varit sällan, har någon velat betrida riktigheten i att vi ställde upp de här villkoren. De godtogs så sent som 1967 av det dåvarande högerpartiets ledare Yngve Holmberg. Jag vet inte riktigt var jag hade herr Bohman, men jag hade en diskussion med honom i radio i augusti 1957. Jag har inget som helst minne av att han, när jag drog fram detta, ville bestrida riktigheten av dessa förbehåll. Man godtog dem, trots att man från både högerpartiet och folkpartiet vid den tidpunkten krävde förhandlingar med sikte på medlemskap.

Jag undrar om moderater och folkpartister glömt allt detta, eller har det verkligen undgått er att förhandlingarna i Bryssel under de två senaste åren visat att EEC icke kan medge några undantag från Romfördraget eller dess följdförfattningar? Det skulle vara rätt intressant att veta för den fortsatta debatten här i landet.

Vad som har hänt har ändå otvetydigt visat att medlemskap i EEC inte låter sig förena med vår svenska neutralitetspolitik. Herr Bohman påstår att han haft vissa direkta diskussioner med företrädare för EEC och där funnit en förståelse för synpunkten att Sverige borde tillmötesgå om vi sökte medlemskap. I nästa andetag angav han att han inte hade gjort några förbehåll i de sammanhangen, vad nu detta kan betyda.

Man kommer ju inte runt detta heller genom att som folkpartiet gör i sin text till motionen hänvisa till möjligheten av en association. Det är lika illa. Vår egen förhandling har gett besked om att det också är orealistiskt för Sveriges del att länka sig en association. Handelsministern har bekräftat detta i dag, och för egen del vill jag bara understryka att EEC håller fast vid uppfattningen att associationen är en övergångsform till medlemskap, öppen endast för industriellt utvecklade länder.

Även för associationen blir förhandlingsuppläggningsen densamma som för medlemskapet. Romfördraget i oförändrad lydelse utgör grunden. Det gör att vi inte kan godta detta. Då är det rätt väsentligt att vi här i riksdagen, för att företagen skall veta vad de har att rätta sig efter, upphör att leka med tanken på någon annan form för Sveriges samarbete med EEC än det nu ingångna avtalet representerar. Vi bör klart säga ifrån på den punkten.

Jag erkänner att det kan medföra vissa nackdelar att inte få delta i EEC:s beslutsprocess. Att det som några borgerliga tidningar och språkrör för EEC-frälsta inom näringsorganisationerna gör gällande skulle vara en fullständig katastrof för vårt land att ställas utanför, är ändå en oerhörd överdrift. Det finns andra vägar på vilka vi kan göra vår röst hörd och därmed öva inflytande på utvecklingen inom gemenskaperna. I frågor där vi har samma intresse som EEC eller majoriteten av medlemmarna saknar ju rösträtten betydelse. I frågor där ett eller några få länder är ensamma om sin ståndpunkt har rösträtten ändå endast ett begränsat värde. I praktiken är det i längden svårt för en liten minoritet att hålla ut mot majoriteten. Det har våra erfarenheter i alla internationella sammanhang visat. Det gäller för resten även i frågor där enhällighet fordras för beslut. Det är främst — jag upprepar vad jag tror att jag sagt förut — genom

bärkraften i argumentationen, inte genom röstningen, som ett litet land kan påverka besluten i internationella organisationer. Det visar all erfarenhet. Jag tror inte att vi kommer att möta några oöverstigliga svårigheter att hålla oss underrättade om vad som sker och förbereds inom gemenskaperna, även om vi står utanför medlemskretsen. Vi har hittills haft goda möjligheter att på ett tidigt stadium få informationer om planer och händelseutveckling i Bryssel. Det har inte varit så svårt i realiteten. Med den personalförstärkning som nu är att emotse bör möjligheterna bli ännu lättare i framtiden att hålla kontakter på olika plan med den månghövdade EEC-administrationen.

Det finns väl ingen som tror att Danmarks inträde som medlem kommer att försämra kontakttagandet och minska informationsflödet. I det här hänseendet är Danmarks inträde säkert en positiv faktor för oss.

Herr talman, till slut en sak. Den oro som på sina håll kommit till uttryck beträffande avtalets bestämmelser om utveckling av samarbetet, tycker jag är svårbegripligt. Att vänsterpartiet kommunisterna inte vill ha någon utvecklingsklausul kan jag möjligen förstå. Delvis vilat visserligen deras motstånd på en ren missuppfattning eller ett rent missförstånd när de läste avtalet. Herr Hermansson, och jag tror också hans företrädare i talarstolen från vänsterpartiet kommunisterna, vände sig med skärpa emot klausulerna om skyldighet att honorera betalningarna för kommersiella transaktioner och sade att det kan locka oss ut på ett vitt fält.

Jag förstår inte det. Herrarna har inte observerat att nästan vartenda handelsavtal har sådana bestämmelser. Jag har själv varit med att förhandla fram ett avtal med Sovjetunionen, där vi med mycket möda fick föreskrift om konvertibilitet när överskott eller underskott skulle avräknas från det ena landet till det andra. Det band oss inte därför på något sätt politiskt vid Sovjetunionen. Avtalen med de östeuropeiska länderna över huvud taget, och även med Kina för den delen, skulle inte fungera annat än som allmänna önskemål och en ram, om de inte följdes upp av överenskommelser som också angav hur betalningar skall kunna verkställas och i vilken form det skall ske.

Jag tycker i varje fall att man av vänsterpartiet kommunisterna borde kunna begära att de satte sig in i den här frågan och såg efter hur handelsavtal är konstruerade och inte bara här utkastar beskyllningar som egentligen inte har någonting med verkligheten att göra.

Men jag förstår er, för ni vill ju inte ha något avtal med EEC över huvud taget. Ni uppträder precis på samma sätt som ni gjorde när avtalet med EFTA skulle godkännas. Dess bättre fann jag några år senare -- jag tror det var 1963, när vi underställde riksdagen en utbyggnad och vissa ändringar i EFTA-avtalet -- att då motsatte sig kommunisterna inte det avtalet längre. Jag skall inte gå in på någon förklaring, jag vill bara säga att då hade de i alla fall tagit ett steg i rätt riktning.

Jag tyckte att någon från vänsterpartiet kommunisterna i dag sade att EFTA har man också varit emot. Ja, det är i själva verket två turer som ni hunnit göra där. Jag hoppas att ert ställningstagande i dag inte är den sista turen i fråga om vårt samarbete och vår uppgörelse med EEC.

Man skall göra klart för sig att klausulen om utveckling av samarbetet inte medför några skyldigheter för oss. Den ger oss rätt att ta upp

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Avtal med EEC,
m. m.

diskussioner som kan leda till förhandlingar om en sådan utvidgning av samarbete som vi själva är intresserade av. Vad är det för fel med det? Resultaten måste ju varje gång i sista hand underställas riksdagen för godkännande. Vi kommer att få tillfälle att ta ställning till varje konkret fråga, som kan uppkomma i ett sådant sammanhang, innan den avgjorts. En ändring av eller ett tillägg till avtalet kan sålunda inte vidtas utan att riksdagen hörs. Utrikesutskottets ordförande underströk det här mycket starkt i förmiddags.

I medvetandet om att det föreligger ett starkt intresse från svensk sida att kunna delta i ett ekonomiskt samarbete med gemenskapen på områden, som inte omfattas av det föreliggande och nu aktuella avtalet, anser jag det vara en stor fördel för oss att vi har en sådan här klausul i avtalet. Finns det verkligen skäl att motsätta sig exempelvis enhetliga standardföreskrifter, gemensamma grunder för varumärkning, en enhetlig patentlagstiftning? Varför skulle vi inte fortsätta och fördjupa det samarbete som redan inletts på det teknologiska området och i fråga om industriellt utvecklingsarbete? Ett sådant samarbete har vi ju med flera andra länder. Vad finns det för anledning att säga nej till konsultationer om ekonomisk politik och i valutafrågor? Det är ju vad vi håller på med i Valutafonden och OECD.

Vi får inte glömma att redan EFTA-avtalet öppnade möjligheter att vidga det i konventionen ursprungligen förutsedda samarbetet till nya och vidare fält. Det är också vad som skett under frihandelssammanslutningens nu 12-åriga tillvaro. Alla internationella handelsavtal är utvecklingsbara i praktiken, oavsett om det sägs ut i en grundläggande konvention eller ej. Det vill jag att man skall observera.

Jag måste därför upprepa att det är en fördel för oss att kunna återropa avtalet för att vi inte skall bli ställda utanför ett framtida samarbete, där vi själva har intresse att delta. Vi binder inte vår handlingsfrihet fördenskull. Det är vi själva som från fall till fall avgör vad vi vill vara med om och vad vi kan påta oss.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de föreliggande utskottsförslagen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange sade att det här avtalet svarar mot den handelspolitiska målsättningen. Men det svarar inte mot den målsättning som han själv angav, när han på svenska regeringens vägnar talade i Bryssel 1962. Då sade han att han ville ha en omfattande och nära associering som satte Sverige i stånd att delta i den europeiska ekonomiska integrationen. Vidare sade han att vi delade gemenskapens uppfattning att integrationen innebar ej endast att tullar och kvoter i handeln mellan berörda länder skulle avskaffas utan att ett antal andra ekonomiska och sociala åtgärder skulle vidtas för att garantera ett gott resultat.

Avtalet svarar heller inte emot vad handelsministern sade för ungefär två år sedan i den här frågan, när han underströk på nytt vårt starka intresse att få delta i ett vidare ekonomiskt samarbete och erinrade om att vi redan 1961 hade anmält vårt intresse för deltagande i en vidare

ekonomisk integration i den del av Europa som vi själva tillhör.

Det har vi inte uppnått genom det här avtalet. Nu säger herr Lange – och det var intressant – att om vi vill gå vidare, så finns det ingenting annat än artikel 238. Det är intressant, därför att regeringen har under lång tid gjort gällande att vi skulle kunna söka oss fram på andra vägar.

Vidare säger herr Lange att en associering enligt artikel 238 är omöjlig, därför att den inte skulle motsvara de krav som vår neutralitetspolitik ställer. Herr Lange, detta är ett felaktigt påstående. Därför blir de insinuationer som herr Lange fogade till detta påstående helt grundlösa.

Östen Undén ansåg, under det kalla krigets dagar, att en associering skulle kunna vara förenlig med neutralitetspolitik. Efter den 18 mars 1971, då medlemstanken var avskriven, betonade regeringen gång på gång att man endast uteslöt medlemskap och att man höll alla andra anslutningsformer öppna.

Herr Lange har väl inte glömt att associeringstanken var aktuell under flera månader 1971? Regeringen gjorde i samband därmed vissa sonderingar, och man kom då, som handelsministern sade, inte alls till det resultatet att EEC obrottsligt håller fast vid tanken på att associering inte kan användas för industrialiserade länder. Det var tvärtom, som handelsministern pekade på, delade meningar om detta. Men framför allt kom ingenting fram som visade, att ett associeringsavtal skulle vara oförenligt med vår neutralitetspolitik. Därför skall man inte, oavsett vad man anser om dagens läge, avskriva den möjligheten för framtiden, herr Lange.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange ansåg att såväl folkpartimotionen som den reservation och det särskilda yttrande som vi avgivit var enbart kritiska. Det är inte riktigt. I motionen säger vi att det för Sverige är av den allra största betydelse att få tillgång till EEC-marknaden, och liknande ordalag återfinns också i det särskilda yttrandet.

Om det förekommer – vilket det gör – kritik av förhandlingsresultatet, bottnar detta i det förhållandet att vi inte har uppnått de förhandlingsmål som Sverige hade satt upp och som alla demokratiska partier stod bakom. Sveriges förhandlingsuppläggning var ju den att vi för det första skulle uppnå en tullunion, för det andra skulle få en avtalsreglerad harmonisering, för det tredje skulle få delta i EEC:s jordbrukssamarbete och för det fjärde skulle få delta i samarbetet på de många viktiga områden vid sidan av handeln som påverkar konkurrensförhållandena.

På ingen av dessa punkter nådde vi det resultat vi ville ha. Det är också därför som det nu föreslås att man skyndsamt skall försöka att få till stånd förbättringar på dessa områden liksom i fråga om ursprungsreglerna samt jordbruk och fiske, där resultatet inger bekymmer.

Vidare tar herr Lange upp utvecklingsparagrafen. Men om vi inte inom nuvarande avtalsram kan uppnå en tullunion eller den stadga i överenskommenheten som behövs för en avtalsreglerad harmonisering, varför skall vi då t. ex. inte på nytt kunna pröva associeringsalternativet under fortsatt svensk neutralitet? Vill herr Lange för all framtid uppge

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972
Avtal med EEC,
m. m.

tullunionstanken? Nej, om det visar sig att det beträffande avtalet bara kan bli fråga om små marginella förändringar, kommer frågan om annan anslutningsform upp. Den tillhör denna problematik, och det är därför vi tycker att det är rimligt att den också tas upp och begrundas i ett utredningsarbete.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange ansåg att de grupper som kräver folkomröstning om EEC-avtalet är löjeväckande små. Samtidigt sade han att han har förståelse för uppfattningen att frågan borde ha diskuterats mera. Jag tycker att dessa bägge saker hör ihop. Utan tvivel har hela frågan om EEC – och det gäller också frågan om frihandelsavtalet – diskuterats alltför litet bland den svenska allmänheten, och jag tror att om man finge till stånd en mera vidgad debatt kanske det skulle visa sig att motståndet vore större även mot frihandelsavtalet.

Hur många fackföreningar, hur många folkrörelseorganisationer över huvud taget har diskuterat och penetrerat denna fråga, så att man verkligen kan säga att den har gått på djupet bland svenska folket? Jag tycker att det gäller en så pass viktig frågeställning att man kan fordra att den hade gjort det.

Herr Lange sade också att han förstår oss, när vi går emot frihandelsavtalet, men han anser att det bygger på missförstånd från vpk:s sida, t. ex. beträffande utvecklingsklausulen. När man skall bedöma utvecklingsklausulen, måste man väl också ställa den i relation till de uttalanden som regeringen gjort i frågan. Regeringen har ju betonat att den vill ha ett ökat samarbete med EEC. Man bör också ställa utvecklingsklausulen i relation till de ståndpunktstaganden som regeringen tidigare gjort – herr Hermansson redogjorde för dem i eftermiddags – och som har gått liksom fram och tillbaka.

Här påvisar nu borgerliga representanter hur regeringen tidigare har uttalat sig för en ökad integration. Jag skulle nog vilja ställa en fråga i sammanhanget. Vi har väl inte bara att ta ställning till hur utvecklingsklausulen ter sig i dag. Pondera att vi får en borgerlig regering: Vilka följder skulle utvecklingsklausulen kunna leda till då?

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange uttalade bl. a. att det råder ingen tvekan om var moderata samlingspartiet står i den här frågan. Det är rätt, herr Lange. Det råder ingen som helst tvekan om att moderata samlingspartiet i utskottet tillstyrkt avtalet och här i kammaren kommer att rösta för det. Det råder heller ingen tvekan om att vi står bakom den svenska neutralitetspolitiken och inte heller om att vi för framtiden önskar ett utvidgat samarbete med EEC.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! Till det som herr Turesson sade vill jag bara lägga att det som för oss alla är det väsentliga i den här diskussionen är att högern inriktar sig på medlemskapsförhandlingar. Det glömde herr Turesson säga.

Jag har inte, herr Magnusson i Kristinehamn, sagt att debatten om EEC borde ha haft flera deltagare, utan bara att den kunde ha varit mera engagerad. Det har icke förelegat någon brist på material, herr Magnusson. Jag hinner inte räkna upp dem, men jag vill hänvisa till de många publikationer som handelsdepartementet hunnit ge ut under förhandlingarnas gång.

Sedan några ord om associering till herr Wirmark och herr Gustafson i Göteborg. Vi levde en gång i föreställningen att vägen till en associering var öppen. När jag rådde regeringen att i vår första ansökan begära förhandlingar om associering, grundade jag mitt ställningstagande på att Hallstein, som då var kommissionens president, sagt att en associering kunde vara vad som helst ända från det som ligger handelsavtalet mycket nära till ett fullt medlemskap. Det passade oss utmärkt, men ganska snart – ja, redan 1962 – hade jag sett tecken som tydde på att det var hans tolkning, inte andras. Jag vågar åberopa den belgiske utrikesministern Spaak, som sade att han inte kunde förstå hur Sverige skulle kunna få en associering.

Sedan dess, och det är ju det väsentliga, har det inträffat att EEC fordrar att Romfördraget skall utgöra grunden för en association, likaväl som det utgör grunden för ett medlemskap. På den punkten har herrarna nog inte fått riktiga upplysningar, om ni tror någonting annat.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles rätt, herr Lange, att när jag säger att vi önskar utveckla våra förbindelser med EEC ligger däri på sikt också förhandlingar om medlemskap.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det som herr Lange glömde var att han, när han i egenskap av handelsminister år 1962 presenterade den svenska regeringens inställning i Bryssel, sade att regeringen hade funnit det naturligt att utgå från Romtraktaten och meddela de förbehåll och undantag som den svenska neutralitetspolitiken motiverade.

Nu säger herr Lange att det ganska snart blev klart för honom att associering inte var möjlig. Då frågar jag: Hur kommer det sig att herr Lange i riksdagen år 1970 åberopande vår ansökan från 1961 om en associering?

Det var inte bara ordet "associering" som herr Lange så att säga rekommenderade regeringen att ta in, utan det var också önskemålen om en omfattande ekonomisk integration! Någon sådan har vi inte uppnått i denna förhandlingsomgång, och det är mycket möjligt att herr Lange säger: All right, vi har gjort vad vi har kunnat. Det är en sak, men vad jag tycker är oförsiktigt är att utesluta denna möjlighet för framtiden. Det finns, herr Lange, all anledning i världen, om det visar sig att vi inte kan komma fram till denna ekonomiska integration på den grundval vi nu har – och det anser EEC-kommissionen att vi inte kan – att pröva varje anslutningsform som är förenlig med vår neutralitetspolitik. Och regeringen har sagt ifrån, efter den 18 mars 1971 då det nuvarande politiska läget i EEC var fullt klart, att associeringsalternativet också måste stå öppet.

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! Till att börja med är herr Gustafsons i Göteborg historieskrivning inte riktig. Det bör nämligen understrykas att vi aldrig sade att vi accepterade Romfördraget sådant det är. Vi gjorde tvärtom på väsentliga punkter förbehåll och antydde att vi skulle komma att begära undantag.

År 1962 kom vi aldrig till förhandling – bara till en presentation av utgångspunkterna. Sedan dess har associationen tonats bort till någonting annat, en form som är öppen för utvecklingsländerna – industriellt utvecklade länder kanske man kan säga. Men i alla dessa länders avtal gäller Romfördraget sådant det lyder. Vilka undantag tror ni att Turkiet har eller Grekland – där avtalet nu är tillfälligt upphävt? Inga alls, herr Gustafson.

Vi har lärt oss något under den här tiden, och det tycker jag att ni borde ha gjort också, nämligen att såväl ett medlemskap som en association betyder att man skriver på Romfördraget utan att ändra ett komma.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag hoppas att jag inte skall locka till lika många repliker som herr Lange gjorde.

Om den här debatten, såsom jag uppfattat den, kan väl ändå sägas att de presenterade avtalen med EEC och CECA utgör en ganska hygglig minsta gemensam nämnare för opinionen här i riksdagen. Och det är ett klart framsteg i förhållande till situationen under en period av ungefär tre år före den 18 mars 1971. Kring en längre gående lösning, som då var aktuell, hade det säkerligen inte gått att få den politiska enighet som vi nu tycks få.

Jag vågar för min del inte vara lika tvärsäker på hur allmänheten bedömer dessa frågor som en del andra har varit under dagens lopp. Tyvärr – och det tycker jag är en av de saker som de politiska partierna med rätta kan kritiseras för, och hos en del har det kanske också brustit i fråga om viljan – har vi inte lyckats föra ut dessa frågor till en politisk debatt. I och för sig kan jag dock inte se något motsatsförhållande mellan vilja till debatt och vår strävan att komma fram till en så samlande lösning som möjligt.

Nu tror jag inte att vi har någon norsk situation här i riksdagen på så sätt att vi skulle vara orepresentativa för folkflertalet – snarare tvärtom. Men naturligtvis råder det delade meningar om vart våra förbindelser med EEC skall syfta – det vore förvånande annars. Dessa delade meningar kommer att finnas också bland dem som kommer att rösta för avtalets godkännande. Varje avtal inrymmer tolkningssvårigheter, och sådana finns också här. Det betyder i sin tur, och det tycker jag att debatten bekräftar, att tillämpningen av avtalet kommer att bli avgörande för hur stark enigheten om dessa frågor blir i framtiden. Det är svårt också att förutse konsekvenserna av det frihandelsavtal som vi nu står i begrepp att anta.

Jag skall ta upp några punkter i avtalet. De flesta har berörts tidigare, men en del av dem har jag saknat i debatten.

Det har sagts många gånger att genom de föreliggande avtalen skapas förutsättningar för den mest omfattande uppgörelse på det handelspolitiska området som Sverige har medverkat i. Både storleken av den tullfria marknaden för industrivaror och den snabba takten i tullavvecklingen är något ganska unikt i internationella handelsöverenskommelser.

Nu finns det väl anledning att anta med ganska stor sannolikhet att den svenska utrikeshandeln i allt större omfattning kommer att gälla just Västeuropa. Utvecklingen har sin gång -- när det inte finns tullar kommer det på sikt att bli den trenden, om det inte händer något radikalt i GATT-rundan t. ex. Redan i dag går närmare 75 procent av den svenska exporten till de aktuella länderna.

Mot denna bakgrund hade jag väntat mig att det i propositionen skulle ha förts några resonemang kring det beroende som skapas för svenskt vidkommande genom en ensidigt inriktad handel. Det återfinns väldigt litet av detta i propositionen. Enligt mitt sätt att se på dessa frågor är det ett alltför formalistiskt betraktelsesätt att knyta beroendediskussionen på det utrikespolitiska området enbart till om Sverige deltar i ett förpliktande utrikespolitiskt samarbete tillsammans med EEC-länderna eller om vi deltar i EEC:s beslutande organ i övrigt.

Centerns uppfattning är känd; vi anser att i det utrikespolitiska oberoende som behövs för att fullfölja den svenska neutralitetspolitiken ryms inte medlemskap i EEC. Men man kan också ställa frågan så: Hur ensidigt inriktad på EEC-området får den svenska handeln bli innan handelsfriheten på det utrikespolitiska fältet på ett oacceptabelt sätt begränsas? Det finns inget patentsvar på detta -- det är en fråga om bedömning. Men skulle uppemot 90 procent eller mera av vår handel gå till EEC-området -- vilket vore utomordentligt allvarligt -- kommer vi inte undan den sortens diskussion.

Sveriges handelspolitik har sedan lång tid tillbaka präglats av strävan att åstadkomma frihandel mellan alla länder -- så uttalar sig departementschefen i propositionen. Den satsen kan jag understryka, om man lägger till det självklara förhållandet -- och det utgår jag ifrån att vi också är överens om -- att Sverige bör verka för att konkurrensen mellan olika länder inte får slå igenom på världsmarknaden utan att t. ex. u-länderna ges en förmånsbehandling i handelspolitiken. Marknadsekonomin och konkurrensen har ju lika litet av socialt innehåll på det internationella planet som den enligt statsministern har här i Sverige -- den svenska marknadsekonomin är i det perspektivet ganska beskedlig.

Det kan mot den här bakgrunden aldrig vara något mål i sig att eftersträva ett frihandelsavtal i Västeuropa mellan en rad rika länder. För vår del har det gällt att undvika diskriminering. Härigenom ökar också kraven på att Sverige, när vi nu accepterar dessa avtal om EEC- och CECA-samarbete, skall göra internationella insatser för att dels sänka tullarna allmänt sett -- handelsministern tog upp de möjligheter som ligger i GATT-rundan nästa år -- dels verkligen komma längre i handling när det gäller förmånsbehandling av u-länderna. De diskrimineras ju i de flesta fall just av sammanslutningar av EEC:s karaktär. De nu föreliggande avtalen med EEC blir ur Sveriges synpunkt inte ett konsekvent steg framåt på frihandelsområdet utan denna uppföljning.

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Alldeles oavsett vad som händer i GATT-rundan finns det betydande risker för att den handel som vi *talat* om med u-länderna och öststaterna minskar i andel. I denna situation tror jag att vi behöver en mer målmedveten handelspolitik som syftar till spridning på olika länder och ländergrupper, tillhörande olika militära grupperingar, bl. a. för att balansera det som sannolikt blir en konsekvens av de här båda avtalen.

Dessutom skulle jag gärna se att vi gjorde handelspolitiken mera till en parlamentariskt förankrad fråga inte bara när det gäller EEC-diskussionen utan också vid de återkommande handelspolitiska överenskommelser som Sverige deltar i. Det är felaktigt om man gör handelspolitiken till en expertfråga.

Jag skulle vilja ställa en fråga till handelsministern som jag tycker har ett visst samband med den här problematiken, och den gäller sammansättningen av den blandade kommittén enligt avtalen. Anser handelsministern att det också bör ingå parlamentariker bland de svenska representanterna i denna blandade kommitté?

Jag skulle helt kort vilja ta upp ytterligare en sak, nämligen det nordiska samarbetet. Jag anser i och för sig att vi har misslyckats rätt allvarligt när det gäller att föra diskussionen kring det nordiska samarbetet på ett bredare plan. Det rapporterades tidigare i dag att nu har en kommitté lagt fram förslag om ett handlingsprogram för Norden. Statsministrarna och Nordiska rådets presidium har tydligen diskuterat det, och i vinter skall det fattas beslut i Oslo. Man borde kunna ha plats för litet grand av bred förvägssdiskussion och information också i de nordiska frågorna, så att människor känner att det här är angelägenheter som angår dem.

Detta är bara en notering i kanten kring vår ganska bristfälliga nordiska debatt. Ett exempel var Nordekavtalet, som det sedan inte blev någonting av men som inte heller hade chans att bli förankrat hos allmänheten. Där fanns det intentioner både på fackligt håll, som jag känner till, och inom politiska organisationer att verkligen göra en informationsinsats.

I anslutning till det nordiska samarbetet i den nya situation som har uppstått med de olika formerna av anknytning till EEC skulle jag vilja fråga handelsministern: Anser handelsministern att det skulle vara diskriminerande mot Danmark om i det fortsatta nordiska samarbetet Norge, Finland och Sverige tillsammans -- naturligtvis med öppenhet i informationen i förhållande till Danmark -- metodiskt undersökte möjligheterna till samarbete på de områden där Danmark har EEC-samarbete? Jag anser att på de områden som Danmark kommer att hantera inom EEC-avtalets ram som medlem finns åtskilligt som vi skulle ha ett nordiskt intresse av att samarbeta omkring för att i någon mån balansera EEC-utvecklingen.

Avtalen med EEC och CECA är naturligtvis kompromisser, och det måste man acceptera i förhandlingar. Det viktigaste ställningstagandet som jag ser det i EEC-frågan gjordes i mars 1971, då medlemskap avfördes som alternativ, och det var ett nödvändigt ställningstagande. Då är det alldeles självklart att man inte vill acceptera ett närmande till den tidigare linjen via en utvecklingsklausul.

Nu tror jag personligen inte att risken ligger just där — jag uppfattar inte utvecklingsklausulens möjligheter på det sättet. Det finns spärrar inbyggda i det här avseendet genom att båda avtalsparterna måste vara överens om en utvidgning, samtidigt som prövning och beslut skall ske i vanlig konstitutionell ordning, bl. a. här i riksdagen. Men jag tror ändå att det är välbetänkt att tillämpa klausulen med återhållsamhet för att inte säga varsamhet.

Givetvis skall en utveckling kunna ske för att skapa likvärdiga konkurrensförutsättningar när det gäller t. ex. offentlig upphandling. Likaså kan man söka komma till rätta med icke-tariffära handelshinder. Men det är välbetänkt att utrikesutskottet inte skriver fast sig för andra tänkbara områden — så uppfattar jag i varje fall utrikesutskottets skrivning. Det underlag som finns i dag när det gäller andra samarbetsprojekt är ganska svagt. Det är möjligt att det finns delar i energi och miljöpolitiken som lämpar sig för samarbete med EEC. Men det är ju ingenting som säger att dessa i hög grad globala problemområden skall isoleras till ett EEC-samarbete. Jag utgår ifrån att handelsministern i sina uttalanden inte heller har avsett detta.

Om vi jämför Österrikes, Schweiz', Islands och Portugals avtal med Sveriges, så finner vi att det bara är i fråga om utvecklingsklausulen som Sverige avviker i texten, *dels* när man exkluderar en formulering om att utvecklingen skall avse områden av intresse för parternas ekonomier *dels* — positivt för övrigt — när man begränsar redan förslagen från den blandade kommittén genom att klara ut att dessa icke får påverka de båda avtalsslutande parternas självständiga beslutanderätt. Dessa saker har dämpat mina betänkligheter på den här punkten. Men det förefaller ändå korrekt att säga att utvecklingsklausulen har prioriterats i förhandlingarna. Regeringen har för övrigt vid åtskilliga tillfällen understrukt vilken vikt man lagt vid utvecklingsmöjligheterna.

Däremot går man — underligt nog — förbi frågan om att fastlägga en klar procedurordning för en förändring av avtalet som innebär en långsiktig begränsning. Jag tycker att det från praktisk synpunkt hade varit rimligt att man försökt lösa det i samma svep som man lade fast proceduren angående utvecklingen. Det finns visserligen en rad klausuler som kan åberopas för en begränsning, men jag frågar mig varför man inte kunde ha varit så praktisk, som sagt, att man i samband med formuleringen av den s. k. utvecklingsklausulen inbegrep också begränsningsproblematiken.

Nu skall man naturligtvis inte måla framtiden här i svart. Men det är väl ändå ingen som kan anse denna fråga helt betydelselös — i så fall har jag svårt att följa med. Om den aktualiseras sker det sannolikt på mycket allvarliga grunder, t. ex. på grund av en bedömning att den svenska utrikespolitiken och dess handlingsutrymme kräver en sådan åtgärd. Därför anser jag, att den här procedurfrågan borde ha fått en lösning som varit likvärdig med lösningen av utvecklingsproblematiken. Enligt min uppfattning borde alltså utvecklingsklausulen ha varit formulerad som en förändringsklausul. Nu finns det ju spärrar inbyggda i paragrafen när det gäller dess möjliga användning, och därför kommer jag inte att rösta mot den.

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Låt mig också ta upp konkurrensreglerna och regionalpolitiken i första hand.

Det intressanta här är, som jag upplever det, naturligtvis de vid sidan av varandra anmälda tolkningarna av paragrafens innebörd. EEC hänvisar till sin tolkning av motsvarande bestämmelser i Romfördraget, och Sverige tolkar enligt departementschefen avtalet så, att det inte föreligger något hinder för en fortsatt aktiv regionalpolitik av det slag som bedrivs i Sverige. Vad som testats hos EEC och som väl ligger till grund för bedömningen är i detta fall den regionalpolitik vi bedriver. Nu vill vi ju förändra den. Centern vill höja ambitionsnivån avsevärt, och jag antar att socialdemokraterna i varje fall är med en bit på vägen. "Den svenska regeringen och riksdagen kommer liksom hittills att bestämma formerna för och innehållet i den svenska regionalpolitiken", heter det i propositionen 135. Men det kan inte vara lätt att bedöma konfliktriskerna i nuläget, i varje fall om vi utgår ifrån förutsättningarna att vi kommer att höja ambitionsnivån samtidigt som EEC håller på att utveckla sin regionalpolitik. Det är ju ingenting som står stilla på det här området. Om jag utgår från dessa förutsättningar måste jag uppfatta regeringens ståndpunkt i det här avseendet så, att vid en konflikt mellan parternas tolkningar *kommer regeringen att förorda även alternativet återinförande av tullar framför att begränsa de svenska regionalpolitiska ambitionerna*. Utskottet har understrukit vad departementschefen sagt.

Man kan också ställa frågan på följande sätt: Är formuleringarna ett uttryck för en politisk viljeinriktning och prioritering eller endast en bedömning? Jag tolkar dem alltså på det förstnämnda sättet. EEC anser uppenbarligen att det föreligger risker för konflikter på det här området – annars hade man väl inte krävt att den här paragrafen skulle ingå i samtliga avtal.

Till detta vill jag lägga den bedömningen, att en avsevärt skärpt regionalpolitik och industripolitik kommer att bli nödvändig bl. a. mot bakgrund av de föreliggande avtalen. Marknadskrafterna har den egenskapen att de fungerar med så mycket större eftertryck i riktning mot koncentration i den större marknaden än i den mindre. Naturligtvis kan det också, som handelsministern har varit inne på, finnas krafter som verkar i motsatt riktning. Men jag tror att det är den huvudtrend som man måste planera sina åtgärder för. Om därtill vissa regler i handelsutbytet – jag tänker då närmast på ursprungsreglerna – är så utformade att de är besvärliga att tillämpa, så innebär det en ytterligare svårighet för de mindre företagen, alltså de som har minst förutsättningar att utnyttja den stora markandens möjligheter.

Jag vill också här ställa en fråga till handelsministern: Skulle regeringen vara beredd att ta initiativ för att skapa en underleverantörsbörs som gör det möjligt att underlätta de kundförbindelser som svenska företag har med underleverantörerna i tredje land? Jag tror att en sådan åtgärd skulle kunna underlätta kontakterna. Det är inte fråga om att eftersträva någon snedvridning av konkurrensförhållandena, som strider mot avtalet, utan helt enkelt att underlätta från servicesynpunkt, inte minst med hänsyn till de ganska krångliga reglernas tillämpning. Naturligtvis kan man ställa en prognos om att även EEC kommer att

tröttna på ursprungsreglerna, men därom vet vi nu inte mycket.

Strukturpåverkan på det svenska näringslivet får inte underskattas, vilket väl kan sägas att EEC gjorde under sin inledning, då de amerikanska multinationella företagen var de företag som snabbast och bäst förmådde utnyttja den stora marknaden och dess fördelar. Detta ledde i sin tur till att EEC ansåg att man behövde särskilt stimulera bildandet av multinationella företag, t. ex. genom särskilda skatteregler och finansiellt EEC-stöd för tvärnationella fusioner, särskild europeisk bolagsstadga osv. allt för att balansera den amerikanska dominansen. Men den som anser att de multinationella företagen utgör ett hot i sig mot demokrati och nationell bestämmanderätt och att de begränsar de fackliga organisationernas möjligheter osv. kan ju inte känna sig tillfreds med "balanserade maktkoncentrationer". Därför tycker jag att det är ganska malplacerat när man ibland hävdar i debatten att EEC-samarbetet på något sätt skulle "lösa" problemen med de multinationella företagen. Som det varit hittills har det snarast gått i motsatt riktning.

De konflikter i anslutning till konkurrensparagrafen som kan bli allvarligast är, som jag bedömer det, om vi av regionalpolitiska skäl eller försörjningsskäl eller för att möta en utländsk beroenderisk inom industrin, t. ex. från de multinationella företagen, satsar på att stödja svenska företag med god konkurrenskraft och handel på EEC, vilket naturligtvis kan snedvräda konkurrensen även om syftet inte är detta. Där kommer nog EEC-länderna att vilja ha ett ord med i laget.

Som de flesta avtal innehåller också detta oklarheter. Avtalet kommer att bli föremål för tolkningar i många olika avseenden. Därför är det oerhört viktigt att informationen om samarbetet blir uttömmande, att riksdagen hålles informerad och att svenska folket informeras om EEC-samarbetet. Det är också viktigt att de fullmakter som regeringen begär av riksdagen tillämpas restriktivt, så att vi inte i efterhand får onödiga konflikter om de här sakerna. Det har vi också från centerns sida markerat i ett särskilt yttrande till skatteutskottets förevarande betänkande. Vi understryker där att bemyndiganden för Kungl. Maj:t av den karaktär som behandlas i propositionen 143 kan leda till en förskjutning av prövningsrätten från riksdagen till Kungl. Maj:t. Jag tror att det finns särskild anledning att i detta sammanhang understryka detta, eftersom avtalen medför omfattande konsekvenser utanför frihandelsområdet. Som jag ser det bör dessa bemyndiganden syfta till att på ett smidigt sätt fullfölja avtalen sådana dessa anmäls för riksdagen vid detta tillfälle. Alla förändringar i avtalen som är av långsiktig karaktär bör däremot återkommande anmälas för riksdagen. Det är självklart att snabba åtgärder när man behöver tillgripa skyddsklausuler och liknande måste ligga i regeringens händer, men jag tror att det är viktigt att man därefter hanterar dessa frågor så, att riksdagen har en möjlighet att säga sin mening. Därför är det positivt att departementschefen i propositionen 143 inte är beredd att ta på sig fullmakter från riksdagen för alla internationella avtal som skall slutas. Det tror jag vore en olycklig utveckling och dessutom ett sätt att strypa debatten, och debatten är nödvändig om vi skall lyckas att förankra detta samarbete i folkopinionen.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Det är också viktigt att riksdagens konstitutionella rätt att pröva en eventuell utveckling inte begränsas genom alltför "hopknutna paket" från en enhällig Joint Committee utan att det ges möjlighet till en genomlysande och omfattande diskussion. Det senare borde vara en självklarhet, men det förtjänar ändå att påpekas.

Den enighet vi behöver för tillämpning av detta avtal blir riktigt värdefull bara om ställningstagandena kan förankras hos folket efter omfattande diskussion. Det finns anledning att, som jag inledningsvis gjorde, konstatera att vi inte lyckats riktigt med detta hittills när det gäller de här föreliggande avtalen.

Utrikesutskottets ordförande nämnde tidigare i dag alternativet med en moderat minoritetsregering. Jag skulle vilja anknyta till den tanken, även om den är hisnande.

Efter handelsministerns avbasning av moderaterna — välförtjänt, för övrigt — vill jag gärna fråga, om handelsministern vågar sätta punkt 3 i hemställan i propositionen 135 i händerna på en sådan regering. Den har att göra med vilka ramar regeringen skall hålla sig inom när det gäller fullmakterna. Vilka förändringar i avtalen menar handelsministern skall kunna beslutas av Kungl. Maj:t? Det vore intressant att få svar på den frågan, innan vi med frikostig hand delar ut fullmakter.

Sverige har ett direkt intresse av att undvika handelsdiskriminering på våra huvudsakliga utlandsmarknader. Det är ett skäl till att detta avtal är angeläget. Att inför omvärlden redovisa ett varaktigt avtal med EEC-området bör klara ut gränserna för vilken grad av anknytning vi är beredda att acceptera. Detta syfte försvagas visserligen, som jag ser det, av utvecklingsklausulen. En restriktiv tillämpning är viktig om inte klausulen allvarligt skall försvaga vår trovärdighet från neutralitetssynpunkt. Också på den punkten är det alltså bara tillämpningen som kommer att avgöra det slutliga intrycket.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Att vid detta stadium av debatten gå in i någon större diskussion om EEC-avtalet vore ganska tokigt, och jag skall heller inte göra det. Jag tror att det avtal vi skall fatta beslut om i dag kommer att få en mycket stor betydelse för svensk industri och dess möjligheter framöver.

Ur mina synpunkter är särskilt avtalet med Kol- och stålunionen att hälsa med tillfredsställelse. Det kommer att ge svensk stålindustri helt andra möjligheter än den hittills haft att hävda sig i konkurrensen. Hela detta avtal innehåller en väldig mängd detaljbestämmelser, anvisningar och sådant. Detta har lett till att det på en del håll uppstått vissa missuppfattningar om detta avtal. Tidningarna i norra Sverige har i veckor skrivit mycket om att CECA-avtalet skulle kunna leda till en omvänd regionalpolitik; man skulle få svårt att klara den mekaniska verkstadsindustrin och liknande industrier på grund av att järnbruken skulle fastställa sina priser utifrån vissa basorter. Det järnverk som ligger i Luleå skulle ha Sundsvall och i vissa fall Göteborg som basorter. Det har sagts att man skulle få kostnader för frakten dit upp, trots att järnet inte fraktas den vägen.

Vi har diskuterat denna fråga i näringsutskottet när vi behandlat den del av detta avtal som hänvisats dit. Vi kunde inte finna att dessa farhågor var reella. Vi vet att regeringen tillsatt en kommitté som ser över bestämmelserna. Vi kunde heller inte finna att det skulle föreligga något hinder att lösa den här frågan inom landet.

Herr talman! Jag har endast velat framhålla att detta problem är uppmärksammat, att det följs mycket noga och att jag är övertygad om att dessa frågor skall kunna lösas tillfredsställande, så att de svårigheter som det yppats farhågor om inte skall behöva uppkomma.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Den här långa debatten har i mycket blivit en debatt om termer och positioner, men den illustrerar ändå på sitt sätt hur denna fråga har mognat genom åren.

Avtalet är, om man ser det i ett längre perspektiv, ett utvecklingssteg som markerar ökat internationellt beroende och ökad internationell samverkan. Det markerar naturligtvis ur denna synpunkt ett utvecklingssteg med både frågor och löften. Sverige har ända sedan industrialismens genombrott varit inriktat på ett omfattande varuutbyte med omvärlden. Intensiteten i denna världshandel ökar successivt genom den fortgående specialiseringen. Våra gamla specialiteter — trävaror, järn och stål — trängs relativt sett tillbaka för mer specialiserade och högt förädlade produkter. Utvecklingen går sannolikt vidare i riktning mot ökad specialisering och arbetsfördelning inom världssamhället. Det är en utveckling som inte är utan problem t. ex. med tanke på våra relationer till u-länderna.

Kommunikations- och informationsteknikens snabba utveckling understryker också på sitt sätt att vi är inne i en utveckling som alltmer gör oss till en provins i världssamhället. Omsorgen och vakthållningen kring vårt oberoende ställer med den här utvecklingen allt större krav på vår nationella politik. Detta gäller snart sagt alla områden, men sannolikt måste vaksamheten bli särskilt stor när det gäller den ekonomiska politiken och regionalpolitiken.

Sett mot den bakgrunden är det föreliggande EEC-avtalet acceptabelt, men det förutsätter ökad lyhördhet och vaksamhet när det gäller utvecklingstendenser i näringsliv och samhälle.

Det är måhända karakteristiskt för situationen och för övrigt också för dagens debatt att lantbruket befinner sig i förgrunden för intresset. Det har också varit förhållandet vid de förhandlingar om medlemskap och avtal som under senare år ägt rum i Bryssel. Det är betecknande därför att lantbruket tillhör de s. k. areella näringarna och därmed är en integrerad del av landskap och boendemiljö. Lantbruket är alltså inte bara produktion av råvaror för t. ex. livsmedels- och skogsindustri utan en näring, som mer än andra berör grundläggande samhällsfunktioner.

Jag skall därför något närmare dröja vid konsekvenserna för lantbruket av detta avtal. Det omfattar i princip enbart industrivaruområdet men berör likväl lantbruket på skilda sätt.

Att svensk industri successivt får tillgång till en marknad med ca 300

miljoner människor innebär självklart att avsättningsmöjligheterna väsentligt förbättras, vilket bör främja tillväxten i samhällsekonomin. Det är ett faktum av betydelse även för svenskt lantbruk. En ökad tillväxt ger en stabil efterfrågan på livsmedel och ger de lantbrukare som är beroende av sidoinkomster bättre möjligheter till detta. Vidare skapas möjligheter för en sund strukturell utveckling i jordbruket. En förutsättning för att lantbruket i sin helhet skall kunna få del av denna välbefinningsökning är emellertid att regering och riksdag är beredda till en rättvis fördelning av de frukter vi alla hoppas att vi skall kunna skörda av EEC-avtalet. Kommer vinsterna att stanna i de stora företagen, som har de bästa möjligheterna att utnyttja stormarknaden, ökar inkomstklyftorna i samhället. Det är en utveckling som vi från centerpartiet inte kan acceptera.

Men avtalet kan även få andra, gynnsamma effekter för lantbruket. Det omfattar i stort sett alla viktigare industriellt producerade förnödenheter för lantbruket. Stormarknaden bör med andra ord rimligtvis få gynnsamma återverkningar på kostnadssidan i näringslivet totalt och därmed också i jordbruket.

Vidare omfattas skogen, som svarar för i stort sett en tredjedel av de samlade inkomsterna i lantbruket, av avtalet. Den förbättring av konkurrenssituationen som efter hand blir resultatet bör på sikt leda till stigande råvarupriser och löner för de anställda i skogsbruket och dess industrier.

Ett problem är emellertid att de förädlade skogsprodukterna, papper, papp och pappersprodukter av skilda slag, särbehandlas. Skogsindustrin har därmed inte samma möjligheter som andra produktionsgrenar att konkurrera om arbete och kapital. Man bör dock inte överdriva denna nackdel, eftersom konkurrensläget förbättras även för dessa produkter. Jag tycker att dagens debatt ibland har tenderat att måla utvecklingen på dessa områden i för dystra färger. Naturligtvis måste man från svensk sida verka för att övergångsperioden för dessa produkter skall förkortas. Det kan mycket väl visa sig möjligt, eftersom efterfrågan på pappersprodukter anses öka betydligt under 1970-talet i hela Europa, och detta måste självfallet påverka denna frågas vidare utveckling.

Det får också ses som ett framsteg att man skapat förutsättningar för en ökad frihandel för livsmedelsindustriprodukterna. En förutsättning för att livsmedelsindustrin skall kunna utnyttja denna möjlighet är att prisutjämnningen för de råvaror som ingår i produkterna i verkligheten också motsvarar skillnaden mellan världsmarknadspriserna och de priser som tillämpas i Sverige respektive EEC. Det finns emellertid anledning förmoda att EEC för flera viktiga livsmedelsindustriprodukter tillämpar ett högre skydd än som är avsett i avtalet. Det är därför nödvändigt att man genomgående granskar EEC:s gränsskydd och i de fall där EEC bryter mot principen i avtalet försöker få till stånd förhandlingar som kan rätta till eventuella skevheter i konkurrensförutsättningarna.

Det hade varit av intresse, herr talman, att i det här sammanhanget få en kommentar av handelsministern beträffande de intentioner regeringen har i detta avseende.

Jordbruket, som är den viktigaste delen av lantbruket, har lämnats

utanför den frihandel som avtalet ger andra näringsgrenar. Orsaken är att EEC energiskt motsatte sig alla former av ett mer förpliktande samarbete på jordbruksområdet. Det var inte möjligt att ens uppnå ett mera begränsat samarbete. Detta är ett faktum som tyvärr i alltför ringa omfattning har redovisats i debatten.

Det innebär å ena sidan att vi bibehåller vår jordbrukspolitiska handlingsfrihet — en fördel som till sin effekt blir beroende av hur regering och riksdag kommer att utforma jordbrukspolitiken i framtiden. Å andra sidan skapar den förändrade marknadssituationen i Västeuropa problem för avsättningen av svenska jordbruksprodukter.

När Storbritannien blir medlem i EEC kommer det efter hand att bli svårare att avsätta exporten av bl. a. bacon, smör och vete på denna marknad. Danmark och de nuvarande EEC-länderna får en väsentlig konkurrensfördel i förhållande till Sverige. Eftersom de nya medlemsländerna får en konkurrensfördel på den nuvarande EEC-marknaden, kan dessutom vissa svårigheter uppstå för export av animalieprodukter till t. ex. Italien — en marknad som har ett visst, icke obetydligt intresse för svenskt lantbruk.

Det har i debatten hävdats att den svenska jordbruksexporten är förhållandevis liten och att problemen för jordbrukets del därför skulle bli marginella. Jag vill emellertid understryka att även om jordbruket i första hand är hemmamarknadsorienterat, motsvarar exporten 20 procent av produktionen. Importen överstiger emellertid exporten med några hundra miljoner kronor. Det som skapar bekymmer är att inte mindre än 70 procent av exporten går till den utvidgade EEC-marknaden. Trots en strävan att anpassa produktionen till hemmamarknaden kommer därför EEC-marknaden även i fortsättningen att vara av betydelse för svenskt jordbruk.

Den fråga man ställer sig är då: Vad kan vi göra för att rädda vad som räddas kan av den nuvarande exporten till EEC?

För det första står det inskrivet i avtalet att parterna skall försöka främja handeln även med jordbruksprodukter. Det är ett grundläggande uttalande, som får tillmätas en avgörande betydelse för det fortsatta handlandet. Eventuella problem i fråga om handeln skall kunna behandlas i den blandade kommittén.

För det andra har EEC och de nya medlemsländerna i ett särskilt protokoll framhållit att speciella åtgärder av temporär karaktär skall kunna vidtas för att förhindra en omedelbar förändring av handeln med jordbruksprodukter.

Målsättningen från svensk sida måste här vara att erhålla garantier som gör det möjligt att fortsätta en export av nuvarande omfattning. Detta bör inte minst ligga i EEC:s eget intresse, eftersom vår import från EEC av jordbruksprodukter är lika stor som vår export till EEC.

I detta sammanhang vill jag betona värdet av att dessa förhandlingar, som redan är aviserade, vilket reservanterna tycks ha förbisett, kommer i gång så snart som möjligt. Redan den 1 februari utvidgas jordbruksmarknaden, och därefter kommer successivt de problem som jag här tidigare i all korthet har skisserat att möta den svenska jordbruksexporten. Vi bör med andra ord förekomma, och inte förekommas.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

EEC-avtalet är trots detaljrikedomen att betrakta som ett ramavtal vad gäller principerna. Hur vårt framtida samarbete med den europeiska ekonomiska gemenskapen kommer att gestaltas blir alltså till icke oväsentlig del ett resultat av hur relationerna till Bryssel fortlöpande utvecklas, hur bevakningen av våra intressen i EEC-administrationen sköts och sist men inte minst hur framgångsrika vi blir i vår egen nationella politik när det gäller att säkra sysselsättning och produktion. EEC-avtalet kräver dock, herr talman, en högre ambitionsgrad i näringspolitik och ekonomi än den som regeringen för närvarande anser sig kunna acceptera. Detta är ett ofrånkomligt och uppfordrande faktum, som man inte får glömma när vi nu går att acceptera detta avtal.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det jag skall säga riktar sig närmast till herr Magnusson i Kristinehamn som haft en egen tonart i debatten i dag.

Det grundläggande skälet till att vi står utanför EEC är väl klart för alla människor; vi håller på vår neutralitet och anser att den inte skulle bevaras om vi ginge in i en EEC-gemenskap. Detta skäl har varit avgörande åtminstone för det socialdemokratiska partiet. Ända sedan Tage Erlander höll sitt Metalltal har det inte funnits några grupper som svävat på målet. Åtminstone har vi vanliga människor varit emot en anknäpning till EEC.

När herr Olof Johansson i Stockholm klagar över att frågan inte varit ute till debatt i hans parti, kan detta kanske förklara hans ungdomsförbunds ställning i dag. Vi kan emellertid inte klaga över detta i vårt parti. Vi har haft frågan ute i flera omgångar — det finns inte en arbetarkommun som inte vid flera tillfällen behandlat den. Vi har haft frågan uppe i studiecirklar, och vi har under lång tid följt den. Jag tror inte att man skall kunna säga att frågans yttre konturer är okända för medlemmarna i vårt parti. Man har kunnat följa med utan att vara handelsexpert. I dag är dessa grundlinjer också accepterade av alla utom av kommunisterna.

Herr Magnusson tog fram ett annat skäl för att man inte skulle ansluta sig till EEC, konsekvenserna på det socialpolitiska området. Han sade att vi i en EEC-gemenskap skulle få svårt att vidhålla den sociallagstiftning och skattelagstiftning som vi har. Ja, det är samma skäl som här i kammaren, i många uttalanden och i uppvaktningar till regeringen har kommit fram från de socialdemokratiska kvinnorna. Vi har betraktat dessa skäl som mycket tungt vägande, vid sidan om neutralitetsfrågan kanske dem som vi fäst största avseende vid. Därför är vi i dag tillfreds med att vi går med i ett frihandelsavtal men inte i någon gemenskap, där de farhågor vi hyste på något sätt behöver irritera. Det är väl som herr Lange sade att herr Magnusson i Kristinehamn liksom inte hängde med; det är i dag inte fråga om att argumentera för att gå emot EEC utan det gäller ett frihandelsavtal.

Det herr Magnusson i Kristinehamn här återgivit är vad vi har sagt. Om man harmoniserar de sociallagar och skattelagar som finns inom EEC-området, betyder detta att kvinnans självständighet inom området för denna lagstiftning bleve mindre än den nu är. Vi skulle få det svårare att utveckla självständigheten ytterligare, och vi har uppfattat det så att

människor i vårt land accepterar den självständighet som finns när det gäller socialförsäkringarna. De accepterar att vi har en folkpension som inte är knuten till en anställning och att när man har en pension i en familj denna inte är knuten till mannens anställning och att hustru och barn står på hans försäkringar. Vi har också alla uppskattat att vi har en familjerätt, som vi hoppas skall ytterligare utvecklas och som innebär betydligt mer progressivitet än vad man har inom EEC-området.

Det är anledningen till att vi inom det socialdemokratiska kvinnoförbundet varit aktiva på den här punkten och helt accepterar den utveckling som vi har sett i dag.

Herr Magnusson har fortfarande sina farhågor mot en anslutning. Det har alla vi andra också. Jag tycker att herr Magnusson skall vara tacksam mot alla dem som varit uppmärksamma på det här området.

Herr Magnusson har tydligen läst ett anförande som jag hade här i kammaren för ett par år sedan. Han återgav anförandet ord för ord. Jag vet inte om han var med så mycket på den tiden då våra uttalanden fölls, men han är nu lika progressiv som vi var för länge sedan. Och nu tror han alltså fortfarande att han slåss emot en anslutning till EEC.

Det var också intressant att herr Magnusson åberopade sig på de norska och danska folken, där många gått emot en EEC-anslutning. Men varför inte glädjas över svenska folket, som nu praktiskt taget helt och hållet står på den ståndpunkten att vi icke skall gå in i EEC.

Herr Magnusson förordar en folkomröstning om det här avtalet. Men det är väl inte så att herr Magnusson inbillar sig att man då skulle få en sådan frondering mot vårt handelsavtal som man har haft i Danmark och Norge mot en anslutning? Det är felaktigt att som sina sympatisörer räkna dem som i Danmark och Norge var emot en anslutning. Sympatisörerna finns icke för herr Magnussons inställning. Vi är ju på samma linje som dem som i våra grannländer fronderat och i viss mån också fått rätt, och det gäller nästan hela svenska folkets inställning i dessa frågor.

Jag tror inte att vpk i resonemanget ute bland vanliga människor skall försöka göra det till en folkupplaga att vpk hållit på kvinnornas självständighet. Det vore riktigare att herr Magnusson tittade efter och såg att han inte är ensam på den punkten. Hela riksdagen vill slå vakt om kvinnornas självständighet. Herr Magnusson tar skäl som anförts för något helt annat och använder dem för sin separatistiska inställning. Det är felaktigt.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Fru Eriksson angriper mig för saker som jag sade i mitt första anförande. Jag berörde dels en del av sociallagstiftningen, dels kvinnornas ställning inom EEC.

Jag förstår inte riktigt varför fru Eriksson angriper mig, eftersom fru Eriksson och jag tydligen är av samma mening beträffande situationen inom EEC på det området. Vad jag uttalade var mycket riktigt farhågor om att därest vi kommer in i EEC, kommer vi naturligtvis att drabbas av samma missförhållanden som råder där.

Detta sade jag dock mot bakgrunden av den principiella uppfattning,

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

som vi har redovisat tidigare i debatten och som fru Eriksson borde vara medveten om, nämligen att vi anser att detta frihandelsavtal är ett första steg på väg in i FEC. Har vi denna principiella uppfattning måste vi också redovisa de framtidsperspektiv som kan bli följden av en anslutning till EEC. Det tycker jag inte kan vara fel.

Sedan säger fru Eriksson att det är alldeles felaktigt av mig att åberopa vilka grupper som har kämpat emot EEC-anslutning i Danmark och Norge. Jag redovisade att arbetarklassen var den bärande i motståndet, alltså de djupa folkleden. Jag håller på att det är fullkomligt riktigt. Jag är övertygad om att det inte förhåller sig så, som fru Eriksson i Stockholm säger, nämligen att det bland de människor, som var emot en fullständig anknytning till EEC, inte fanns sådana som också var emot ett frihandelsavtal av den sort som vi tar ställning till i dag. Jag är helt övertygad om att det inte förhåller sig på det sättet.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har inte sagt att det inte skulle finnas en och annan kommunist i Danmark eller Norge. Det har jag inte sagt. Men jag sade att de stora grupper som sympatiserar med den svenska hållningen får inte herr Magnusson i Kristinehamn räkna in som sympatisörer till den hållning som ni har nu. När ni påstår att det är en principiell inställning, att man är taktisk och agerar späman då har man missförstått ordet principiell.

Överläggningen var härmed slutad.

Utrikesutskottets betänkande nr 20

Punkten 1

Herr TALMANNEN yttrade: Propositioner framställs först på bifall till eller avslag på det av herr Måbrink under överläggningen framställda förstahandsyrkandet om folkomröstning m. m. Om detta yrkande avslås ställes proposition på bifall till eller avslag på det av herr Måbrink framställda andrahandsyrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 135. Om också detta yrkande avslås ställes proposition på bifall till utskottets hemställan i övrigt under denna punkt. Herr Måbrinks yrkande har i stencil utdelats till kammarens ledamöter.

Det av herr Måbrink i första hand framställda yrkandet om folkomröstning m. m.

Propositioner gavs dels på bifall till, dels på avslag på det av herr Måbrink under överläggningen framställda förstahandsyrkandet om folkomröstning m. m., och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren avslår det av herr Måbrink under överläggningen framställda förstahandsyrkandet om folkomröstning m. m. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit detta yrkande.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 296
Nej — 15
Avstår — 2

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Det av herr Måbrink i andra hand framställda yrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 135

Propositioner gavs dels på bifall till, dels på avslag på det av herr Måbrink under överläggningen framställda andrahandsyrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 135, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren avslår det av herr Måbrink under överläggningen framställda andrahandsyrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 135 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit detta yrkande.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 298
Nej — 15

Punkten 1 i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Bohman och Turesson i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Turesson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Bohman och Turesson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Turesson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 263
Nej — 35
Avstår — 14

Tisdagen den
12 december 1972

*Avtal med EEC,
m. m.*

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Bohman och Turesson i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Turesson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 2 av herrar Bohman och Turesson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Turesson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	264
Nej	—	35
Avstår	—	14

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationerna nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark samt nr 2 av herrar Bohman och Turesson i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Turesson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationerna nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark samt nr 2 av herrar Bohman och Turesson i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Turesson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	209
Nej	—	89
Avstår	—	15

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark i motsvarande del, och

förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	209
Nej	—	89
Avstår	—	16

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	210
Nej	—	54
Avstår	—	50

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Dahlén och Wirmark i motsvarande del.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Avtal med EEC,
m. m.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Avtal med EEC,

m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	208
Nej	—	54
Avstår	—	51

Skatteutskottets betänkande nr 64

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 64 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	165
Nej	—	148
Avstår	—	1

§ 2 Föredrags

Justitieutskottets betänkande:

Nr 29 i anledning av propositionen 1972:130 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser vissa anslag inom justitiedepartementets verksamhetsområde

Försvarsutskottets betänkande:

Nr 24 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:130 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Kulturutskottets betänkande:

Nr 24 i anledning av propositionen 1972:130 i vad avser anslag på tilläggsstat I för budgetåret 1972/73 till kulturändamål och internationellt-kulturellt samarbete m. m.

Utbildningsutskottets betänkande:

Nr 51 i anledning av propositionen 1972:130 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag till skolväsendet samt högre utbildning och forskning m. m.

Trafikutskottets betänkande:

Nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:137 med förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, m. m.

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 65 i anledning av proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser fonden för statens aktier

Nr 66 i anledning av proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde

Nr 67 i anledning av proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde

Nr 68 i anledning av motioner om skärpta regler för försäljning av pyrotekniska varor

Nr 69 i anledning av motion om auktorisation av tolkar och översättare

Civilutskottets betänkande:

Nr 33 i anledning av propositionen 1972:130 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag under civildepartementets handläggning

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Utlämnande av handlingar rörande rikets förhållande till främmande makt

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 56 i anledning av motioner om utlämnande av handlingar rörande rikets förhållande till främmande makt.

I detta betänkande behandlades motionerna

1972:287 av herr Ahlmark m. fl. (fp, c, m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde frisläppande av allt hemligstämplat material från andra världskriget samt

1972:291 av herr Helén m. fl. (fp) såvitt avsåg hemställan under punkt A 3 att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag framlades till förkortning av tiden för sekretessbeläggning av utrikespolitiskt material.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

Utskottet hemställde

att riksdagen förklarade motionerna

1. 1972:291, hemställan punkten A 3,

2. 1972:287

besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp) och Ahlmark (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen

1. med anledning av motionen 1972:291, hemställan punkten A 3, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde, att förslag förelades nästa års riksdag om sådana ändringar i lagen om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar (1937:249) att tidsgränsen för sekretessbeläggning av material som angick rikets förhållande till främmande makt ändrades från 50 till 25 år, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, när synnerliga skäl förelåg, förlänga sekretessen till 40 år,

2. a) -- vid bifall till yrkandet under 1 -- förklarade motionen 1972:287 besvarad med detta ställningstagande,

b) -- om yrkandet under 1 inte vann bifall -- med anledning av motionen 1972:287 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttryckte som sin mening att i princip allt utrikespolitiskt material rörande andra världskriget borde göras offentligt med undantag för sådana dokument där synnerliga skäl kunde tala för fortsatt sekretess.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! "Det är alltid sekretessen -- aldrig öppenheten -- som skall motiveras." Den meningen i folkpartiets nya partiprogram har varit vägledande för oss liberaler i konstitutionsutskottet när vi har diskuterat hemligstämpling av utrikespolitiskt material. I dag har vi i Sverige en orimligt lång tid som handlingar enligt lagen skall ligga under sekretessens lås och bom innan forskning och debatt får se dem. I 50 år är utrikespolitiskt material i princip hemligt om inte regeringen beslutar motsatsen. Det säger den svenska sekretesslagen. Trots kritik under många år har den ännu inte ändrats.

Det finns ingen anledning att nu vänta längre. En statlig utredning har redan föreslagit en nedkortning av tiden. Det var sex år sedan som offentlighetskommittén kom med sitt förslag. Men ingen reform har genomförts. Nu föreslår utskottet att vi skall avvakta ännu en utredning, den här gången 1970 års offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitté.

Efter vad vi har hört blir den klar med sitt förslag 1974 eller 1975. Sedan skall det remissbehandlas, sedan skall regeringen ta ställning, sedan skall riksdagen besluta. Det blir kanske först under andra hälften av 1970-talet som en nedkortning av tiden för sekretess av utrikespolitiska dokument kan ske.

Folkpartiet menar att frågan inte är mer komplicerad än att regeringen till nästa år kan lägga fram förslag om förkortning av tiden för hemligstämpling. Det krävs en ändring av några paragrafer i sekretesslagen och några förklaringar i propositionens motivering. Svårare än så är det

knappast. Den linje vi förordar är att tidsgränsen för material som "angår rikets förhållande till främmande makt" halveras från 50 till 25 år. Om "synnerliga skäl" föreligger skulle regeringen kunna förlänga hemligstämplingen till högst 40 år. De här tidsgränserna finns i princip redan i Finland, och vi kan inte se någon rimlig anledning till större slutenhet i Sverige. "Det är alltid sekretessen — aldrig öppenheten — som skall motiveras." Och i England har på senare år en stor liberalisering skett. Där har man i princip släppt materialet från andra världskriget till vem som helst som vill se det, med undantag för enstaka handlingar som fortfarande är hemliga.

Nuvarande hårda regler försvårar forskningen om modern svensk politik. Frågor och strider som redan blivit historia kan inte få en rejäl behandling eftersom vissa dokument är hemliga. I en tid när den utrikespolitiska debatten är mer intensiv än någonsin, när forskningen är långt mer omfattande än förr och när den politiska utvecklingen på många sätt går snabbare är dagens regler djupt föråldrade.

Det erkänner också majoriteten i konstitutionsutskottet. Vår behandling av frågan — där vi bl. a. haft en utfrågning av chefen för UD:s arkiv — har visat att våra motioner haft rätt i sin grundläggande kritik av den nuvarande ordningen. Men utskottet vill vänta ytterligare några år innan det blir en ändring. Folkpartiet däremot begär den här reformen så snabbt som möjligt. Avgörande är naturligtvis att liberalismen nu som alltid är den politiska rörelse som känner starkast för offentlighet, är mest otålig att rensa ut förlegade bestämmelser om en orimlig sekretess.

Vi tar också upp frågan om materialet från andra världskriget. Vi vet att det har varit skickliga svenska journalister som i andra länders arkiv funnit viktiga avslöjanden och därmed har stimulerat utrikesdepartementet i Sverige att släppa handlingar på liknande områden. Jag tänker främst på Ulf Brandell i Dagens Nyheter, som gång på gång gett den svenska allmänheten nya informationer om vad som hände under andra världskriget och fakta som han letat fram i främmande arkiv. Men fortfarande är hemlighetsmakeriet totalt på stora fält. Våra relationer till Finland och Sovjetunionen under kriget är bannlysta från insyn. Ingen ansökan att få ta del av de handlingarna har bifallits.

Varför är oklart. Jag misstänker att den svenske utrikesministern kanske är orolig för att Sovjet inte skulle gilla om det här materialet blev offentligt. Det är klart att en totalitär stat aldrig kan ha förståelse för de krav på öppenhet som är naturliga i en demokrati. Men Sovjet har ju fått finna sig i att i flera andra länder har man offentliggjort material från andra världskriget som berört också Sovjet.

Det är tänkbart att svenska UD av hänsyn till Finland behåller sekretessen kring allt material som rör Finland. Då skall vi komma ihåg att finnländarna i princip inte gör det själva längre. De har ju 25 års hemligstämpling med möjlighet att i vissa fall förlänga den till 40 år, alltså den regel som folkpartiet nu föreslår. Finland betraktar ju självt förhållandena under kriget som historia. Man har stakat ut en ny utrikespolitisk kurs. Inga avslöjanden om den gamla kursen kan rimligen kompromettera den nya.

Det är till slut möjligt att Sverige av hänsyn till några personer i

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

Finland fortsätter att hålla det här materialet inlåst. Men nästan alla då aktiva politiker har ju avlidit eller lämnat politiken. Och skulle det finnas enstaka dokument som i någon mån kunde störa relationerna mellan Finland och Sovjet eller försvåra för någon ännu aktiv finländsk politiker, så har ju regeringen, också med vårt förslag, möjlighet att hålla det hemligt under 40 år, dvs. in på 1980-talet. Den möjligheten bör en regering ha, eftersom det t. ex. kan finnas personakter som inte bör offentliggöras ens efter 25 år.

Men *principen* bör vara att materialet från andra världskriget nu skall göras offentligt. Dagens regler kan lätt betyda att man favoriserar vissa forskare i förhållande till andra. Vi vet t. ex. att chefen för UD:s arkiv själv på regeringens uppdrag skriver en bok om svensk utrikespolitik under andra världskriget. Han har tillgång till handlingar som ingen annan forskare får se. Vi vet också att vissa diplomater har något slags rätt enligt praxis att, när de t. ex. skriver en bok, få se de handlingar som de såg när händelsen inträffade. Andra forskare kan då inte kontrollera källorna och framställningens trovärdighet.

Fru talman! Jag upprepar: Det finns inga bärande skäl att fortsätta att hemligstämpla så mycket som man gör i dag. "Det är alltid sekretessen — aldrig öppenheten — som skall motiveras." Jag yrkar bifall till Eric Nelanders och min reservation.

I detta anförande, under vilket fru andre vice talmannen övertog ledningen av kammarrens förhandlingar, instämde herr Richardson (fp).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Får jag först slå fast att vi alla i utskottet hävdar offentlighetsprincipen. Samtidigt är vi alla medvetna om att det måste uppställas vissa sekretessregler i fråga om utrikespolitiskt material. På den punkten skiljer sig inte herrar Nelander och Ahlmark från oss övriga i utskottet. Svårigheten är att finna den rätta avvägningen mellan offentlighet och sekretess. För min del vill jag gärna i detta sammanhang starkt betona offentlighetsprincipen.

Låt mig sedan få erinra om den utredning som herr Ahlmark redan har pekat på — den 1970 tillsatta offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén. Den arbetar med detta svåra avvägningsproblem.

Ställer jag samman dessa förhållanden, finner jag det naturligt att föreslå vad konstitutionsutskottet nu gör. Utskottet betonar offentlighetsprincipen och pekar på sekretessproblemet men avstår från att föra fram några konkreta yrkanden i avvaktan på utredningen.

Herrar Nelander och Ahlmark är otåliga. Deras yrkande innebär, som också framgick av herr Ahlmarks anförande, att riksdagen nästa år skulle anta en ny lag. Redan i år skulle riksdagen uttala att sekretessgränsen skulle vara 25 år, dock med rätt för regeringen att när synnerliga skäl föreligger förlänga sekretessen till 40 år. Det betyder att man hoppar över utredningen. Det verkar för övrigt som om en del folkpartister tävlade med varandra i försök att hoppa jämfotahopp över sittande utredningar. Herr Ahlmark ligger säkert inte sämst till i den här tävlingen. Någon gång lyckas de dra med sig andra borgerliga in i denna tävling — lyckligtvis har

det inte skett den här gången. Här är det endast herr Ahlmark som tävlar med herr Nelander — eller möjligen herr Nelander med herr Ahlmark.

Det är ett enkelt hopp de utför. Man tar ansats med en motion, och sedan följer man upp denna motion i utskottet. Men, fru talman, det är ingalunda något ofarligt hopp. Man kan landa fel vid nedslaget. Annorlunda uttryckt: Man yxar till ett förslag, men man vet inte riktigt vad det blir av detta förslag.

Herr Ahlmark själv borde ju fundera litet över dessa sammanhang. Vid riksdagens början väckte han en motion som gick ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära frisläppande av allt hemligstämplat material från andra världskriget. Vid riksdagens slut har herr Ahlmark ett yrkande om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttrycker som sin mening att i princip allt utrikespolitiskt material rörande andra världskriget bör göras offentligt med undantag för sådana dokument där synnerliga skäl kan tala för fortsatt sekretess. Den mycket begränsade utredning som har förekommit inom utskottet har sålunda lett till att en motionär har kommit att modifiera sitt yrkande. Nu vill herr Ahlmark att man redan i år skall fastslå vissa gränser. Kanske också det blir ett felhopp. Kanske kommer man vid närmare utredning att finna att dessa gränser inte är de lämpliga.

Nu har herr Ahlmark hänvisat till erfarenheterna från Finland, och det är ju riktigt att i den finska lagstiftningen har införts en 25-årsgräns. Men vi har också kunnat konstatera att när det gäller utrikespolitiskt material från andra världskriget har detta endast frisläppts till mycket kvalificerade forskare. Den utredning som herr Ahlmark tidigare åberopat satte en gräns vid 30 år. Går man till England, som herr Ahlmark ibland åberopar som ett efterföljansvärt exempel, finner man att gränsen är satt vid 30 år, men man kan också förlänga tiden ytterligare genom beslut av lordkanslern. Och här har det verkligen skett en liberalisering: den nuvarande lordkanslern har sänkt gränsen från 100 år, som den tidigare lordkanslern praktiserade, till 75 år!

Enligt min mening är det inte heller någon ko på isen. Vi har en mycket liberal tillämpning av sekretessbestämmelserna på detta område. För tiden fram till krigsutbrottet 1939 ställs praktiskt taget allt material till förfogande för forskare. När det gäller världskrigets period är det likaså en liberal tillämpning av sekretessbestämmelserna. Låt mig få erinra om att av 36 inkomna ansökningar har 33 bifallits.

Sedan har det skett vissa inskränkningar beträffande detta material, men inskränkningarna är begränsade. Man har ställt upp kravet att det skall vara kvalificerade forskare. Det är ett naturligt krav, därför att den som skall handskas med sådant material behöver ha en viss grundutbildning.

Då kommer man till frågan: Varför behövs det en viss sekretess? Herr Ahlmark har delvis svarat på frågan. Det kan gälla förhållandet till andra stater, men det kan också gälla förhållandet till enskilda. Och här är det inte bara fråga om enskilda politiker i andra stater utan också om enskilda svenskar och i vissa fall även efterlevande anhöriga.

Men det finns ytterligare ett perspektiv på detta som jag gärna vill skjuta in i debatten, nämligen att om man mycket snabbt frisläpper

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

utrikespolitiskt material kan det hända att rapporterna till det svenska utrikesdepartementet blir synnerligen torftiga. De kommer att innehålla allmänna talesätt, allmänna beskrivningar av förhållandena – de får inte det innehåll som gör dem meningsfyllda. Jag tror att detta är en väsentlig synpunkt när man skall bedöma denna fråga.

Givetvis är jag inte i den situationen att jag kan avgöra om det är någon forskare som inte har fått se på allt det material som vederbörande begärt att få ta del av. Men jag känner till att när ett material släpps löst för en forskare står det till disposition även för andra forskare, dvs. forskare som vill kontrollera de resultat tidigare forskare redovisat.

När det sedan gäller det alternativyrkande som herrar Ahlmark och Nelander har framställt, så måste jag från början erkänna att jag känner mig litet överraskad av detta. Den nuvarande lagstiftningen bygger på 50-årsgränsen. Man kan mycket väl revidera denna, och utskottet har uttryckt sig positivt på den punkten. Men herr Ahlmark vänder på allt detta i sin rekommendation till skrivelse – man skall i princip frisläppa materialet, och endast vid synnerliga skäl skall man kunna göra begränsningar. För mig är det betänkligt att ett lagstiftande organ som riksdagen önskar att förändringar skall ske utan att lagen ändras. Det är lika betänkligt att ett kontrollorgan som riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och ber Kungl. Maj:t att uppehålla en praxis som uppenbarligen strider mot grundmeningarna i den lagstiftning riksdagen själv har antagit. Visserligen väntar jag mig att herr Ahlmark entusiastiskt och energiskt kommer att försvara varje regering som följer den rekommendation som herr Ahlmark vill att vi skall skriva till regeringen om, men saken förblir lika betänkelig.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! På en enda punkt kan jag hålla med herr Johansson i Trollhättan: jag tycker det är bäst att ändra sekretesslagen. Det är också vårt förstahandsyrkande. Men om denna förträffliga reservation mot förmodan inte skulle vinna kammarens bifall – det är trots allt bara två av de femton ledamöterna i utskottet som har föreslagit en förändring av sekretesslagen nästa år – så har riksdagen all rätt att göra ett uttalande, som uppmanar regeringen att utnyttja sin rätt enligt nu gällande lag att släppa material som i dag är hemligt. Vi har all rätt att göra det. Och ett sådant uttalande skulle underlätta för forskningen och minska favoriseringen av vissa forskare i förhållande till andra.

Herr Johansson i Trollhättan har nu flera invändningar mot detta, och alla är av så att säga traditionell karaktär. Han säger att folkpartiet "hoppat över" en utredning. Det skulle alltså vara mycket allvarligt. Det är bara det att vi redan har haft en utredning om dessa frågor, nämligen offentlighetskommittéen, som framlade sitt betänkande 1966. Och i det betänkandet föreslog utredningen en sänkning från 50 till 30 år med rätt att förlänga till högst 40 år.

Men sedan ville regeringen inte lägga något förslag med utgångspunkt i vad utredningen skrivit utan lade den här frågan hos en ny utredning utan att den saken nämndes i direktiven. Såvitt jag kunnat se sägs det i

direktiven till 1970 års offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitté inte ett ord om utrikespolitiskt material.

Nu säger herr Johansson i Trollhättan att folkpartiet måste hänga med i varje ny utredning och därmed fortsätta att långhala den här frågan. Det vore betänkligt. Om vi säger att nu har vi färdigutrett, nu är det dags för ett ställningstagande, skall regeringen då kunna förhålla en reform hur länge som helst genom att tillsätta nya utredningar? Det är just den argumenteringen som ni socialdemokrater ständigt har använt i författningsfrågor, när folkpartiet har försökt att driva på. Ni åberopade oavbrutet författningsutredningen, när vi försökte påskynda reformen om svenska folkets rätt att välja sin riksdag i direkta val vid en och samma tidpunkt. Då sades det att det kan vi inte göra, ty det sitter en utredning och arbetar med det här. Det var det ständiga svaret.

Och när vi nu arbetar för ökad kommunal demokrati stiger herr Johansson i Trollhättan plikttroget upp i den här talarstolen och säger att det finns ju en utredning som arbetar med den kommunala demokratin – kan inte folkpartiet lugna sig? Om folkpartisterna lugnade sig varje gång herr Johansson i Trollhättan åberopar en utredning, så skulle det inte bli många författningsreformer i det här landet! Vi kan inte handla på det sättet.

Vidare sade herr Johansson att ”det är ingen ko på isen”; det är en ”liberal tillämpning” av den nuvarande lagen som regeringen gör. Jag böjer mitt huvud i vördnad för herr Johanssons definition på liberalism; det är bara det att den inte är min. Om man har kvar 50-årsregeln för svenskt utrikespolitiskt material i dag, så för det en serie nackdelar med sig. Först och främst är det inget frisläppande i princip att en forskare får ta del av materialet innan 50 år har gått. Varje forskare som kommer och vill ta del av material efter 1922 måste i princip inkomma med en individuell ansökan. Och när det gäller material från andra världskriget, som nu släpps fritt till vissa forskare, så skall vederbörande vara ”kvalificerad forskare”. Detta är ”naturligt”, sade herr Johansson i Trollhättan i dag. Man gör alltså skillnad mellan ”kvalificerade forskare” och andra, mindre intressanta figurer, som skriver t.ex. för två- eller trebetygsstudiet. Alla journalister kallar man kanske inte heller för kvalificerade forskare.

Jag talade för två timmar sedan med Dagens Nyheters utrikesredaktör Ulf Brandell. Han har just kommit från England, där han har fått fram nytt material, som vi har kunnat läsa i tidningen de senaste dagarna. Han sade att man har ett förträffligt system nu i England. Materialet är helt fritt för var och en, inklusive utländska medborgare, som vill ta del av det i arkiven – utom på en del punkter, där man förlänger sekretessen. Men i princip är andra världskrigets material fritt. Man är alltså inte tvungen att inkomma med en individuell ansökan. Det sitter inte någon figur högt uppe och säger att det här är en ”kvalificerad forskare” men detta är inte någon sådan forskare.

Nu säger herr Johansson i Trollhättan att 33 av 36 ansökningar har ju ändå bifallits. Ja, men alla vet ju att *samtliga* ansökningar som gäller Finland och Sovjetunionen samt förhållandet mellan Finland och Sovjet avslås. Om det så kommer hundra ansökningar som gäller Finland, så

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

avslås de. Den statistiken är alltså missvisande; vet man att ett område är bannlyst för insyn, finns det ju ingen anledning att ansöka att få se det.

Vidare förekommer en favorisering av vissa forskare. Jag nämnde att chefen för UD:s arkiv själv skriver en bok om andra världskriget och därvid har tillgång till material som inga andra får se. Vissa diplomater har också tillgång till material och kan fräscha upp sitt minne, men andra kan inte kolla deras källor och deras framställnings trovärdighet.

Herr Johansson i Trollhättan sade att om man frisläpper materialet för fort, så blir rapporterna från våra beskickningar "torftiga". Ja, om materialet skulle frisläppas samtidigt som det kom in, alltså behandlas som vanliga allmänna handlingar och falla under offentlighetsregeln, så är det klart att våra beskickningar inte skulle skriva mycket. Folkpartiet har heller aldrig föreslagit någonting sådant. Vad vi föreslår är att tiden skall vara 25 år i stället för 50 och att det skall finnas rätt att förlänga sekretessen till högst 40 år. Det är ju ingen revolutionerande förändring, som kan få beskickningarna att hoppa högt av rädsla. Det är inte så att de vägrar skriva intressanta rapporter därför att de ett kvarts sekel senare kommer att bli offentliga.

Om herr Johansson i Trollhättan är med på en liberalisering, om han tycker att det var en bra utredning vi hade förra gången, och om herr Johansson som forskare (och inte som socialdemokratisk riksdagman) har en viss känsla för att arkiv bör öppnas så att man får skriva historia utan att dröja längre än i andra länder, så bör han stödja herr Nelanders och min reservation.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Låt mig först notera att herr Ahlmark själv sade att det inte är något revolutionerande förslag som folkpartisterna i konstitutionsutskottet i detta fall lagt fram. Dock ter det sig egendomligt att han tidigare i ganska skarpa ordalag talade om att regeringen och socialdemokratien förhåller frågan. I själva verket står samtliga i utskottet med undantag av herr Ahlmark och herr Nelander bakom betänkandet. Herr Ahlmark har alltså inte fått någon annan att ta detta jämfotahopp över utredningen.

Jag känner mig inte alls träffad av talet om förhållningstaktik. Jag har medverkat i den författningsreform vi håller på att genomföra, och jag hoppas att jag kan få medverka i en reform även på detta område, men jag har mycket svårt att se varför man skall bifalla folkpartiets eller herr Ahlmarks motion samtidigt som en utredning arbetar med problemet.

Det finns ingen anledning för mig att gå in på detaljer, men jag vill ändå nämna att erfarenheterna från England nog är litet olika. Herr Ahlmark och jag är väl överens om att det finns material i England som ingen forskare - engelsk, svensk eller tillhörande någon annan nation - kan få ut och om att lordkanslern i England har en utomordentlig makt att bestämma vilka typer av dokument som får frisläppas. Den som forskat på detta område vet att man plötsligt kan komma fram till en akt om vilken det gäller att den icke får släppas ut. Det gäller i mycket forskningsarbete. Om jag nu skall följa herr Ahlmarks uppmaning att tala som forskare, så vill jag gärna säga att jag i skilda sammanhang stött på

svårigheter att både från organisationer och från enskilda få ut dokument, därför att de ännu inte varit tillgängliga för forskning. Jag har fått böja mig för det. Jag har gjort det med ledsnad — det gör var och en som forskar på detta område. Här gäller det verkligen att väga mot varandra å ena sidan forskningens intresse av att snabbt få fram ett material och å andra sidan behovet av sekretessbestämmelser. Här hoppas jag att utredningen snabbt skall få fram någonting. Herr Ahlmark har erinrat om herr Brandell, vars insatser även jag har respekt för. Kanske jag får erinra om att Dagens Nyheters politiske chefredaktör ingår i den utredning som herr Ahlmark nu helt plötsligt vill ställa åt sidan.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det är alldeles sant att det inte är något revolutionerande förslag. Men också *viktiga* förslag som inte revolutionerar det svenska samhället kan man ta ställning till i positiv anda.

När herr Johansson i Trollhättan säger att vi liberaler vill "hoppa jämfota över utredningar" menar han i själva verket — jag upprepar det — att vi skall känna oss paralyserade av att det sitter en utredning. Men folkpartiet kan inte agera så, för då kommer en stor del av reformarbetet att fördröjas. Det måste kunna gå att bryta ut frågor som har behandlats av en tidigare utredning. Det skall inte alltid gå att förhålla frågor genom att tillsätta nya utredningar.

Herr Johansson i Trollhättan säger att han själv som forskare är ledsen när han inte får fram material. Det kan jag mycket väl förstå. Det är bl. a. det som den här debatten handlar om: vi vill minska antalet ledsna forskare i det här landet, de som forskar om andra världskriget. Därför blir min fråga till herr Johansson i Trollhättan: Tycker konstitutionsutskottets ordförande att det är rimligt att *allt* utrikespolitiskt material i det svenska UD som rör Finland—Sverige, Sovjet—Sverige och Finland—Sovjet under andra världskriget är bannlyst från insyn. Är det bra att detta material är omöjligt att använda när det gäller att skriva Sveriges historia om andra världskriget? Mycket av det materialet har släppts ut i andra länder, men i Sverige får ingenting av detta läsas igenom av ens kvalificerade forskare. Är det en rimlig anordning att hålla hemlighetsstämpeln så hårt att stora fält är helt skyddade från insyn årtionden efter det att händelserna inträffade?

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels punkten 1 i reservationen av herrar Nelander och Ahlmark, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit punkten 1 i reservationen av herrar Nelander och Ahlmark.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Utlämnande av
handlingar rörande
rikets förhållande
till främmande
makt*

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Utredning om riksdagens hus m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	247
Nej	57
Avstår	— 4

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels punkten 2 b i reservationen av herrar Nelander och Ahlmark, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit punkten 2 b i reservationen av herrar Nelander och Ahlmark.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	— 243
Nej	58
Avstår	— 5

§ 4 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 57 med anledning av propositionen 1972:134 med förslag till lag om kyrkofullmäktigval, m. m. jämte motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Utredning om riksdagens hus m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 58 med anledning av framställningen 1972:20 från riksdagens förvaltningsstyrelse om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 till Den inre riksdagsförvaltningen: Utredning om riksdagens hus m. m. jämte motion.

I framställningen 1972:20 från riksdagens förvaltningsstyrelse hemställdes om ett ytterligare reservationsanslag för budgetåret 1972/73 av 340 000 kronor för bestridande av beräknade ökade kostnader för arkitekttävlingen om riksdagens hus.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1972:1913 av herr Wennerfors (m) vari hemställt att riksdagen i anledning av det formella fel som begåtts i samband med den nordiska arkitekttävlingen angående riksdagens hus på Helgeandsholmen uppdrog åt förvaltningsstyrelsen att pröva lämpliga åtgärder.

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. med bifall till framställningen 1972:20 till Den inre riksdagsförvaltningen: Utredningen om riksdagens hus m.m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 under fjortonde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 340 000 kronor,

2. förklarade motionen 1972:1913 besvarad med vad utskottet anförte.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Ahlmark (fp).

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Först några siffror. Vi har haft en pristävling om ett s. k. permanent riksdagshus. Tävlingsområdet är tyvärr begränsat till Helgeandsholmen. Det är på den lilla ön som man tänkt sig lägga ett nytt riksdagshus, med allt vad det kräver av arbetsrum för ledamöter och sekreterare, lokaler för kammare, utskott, partier, förvaltningen av huset och mycket mer.

Detta klarar inte Helgeandsholmen, och det har många begripit från början. Men pristävlingen sattes i gång, och den har fortsatt steg för steg och slukat stora pengar. Det här är kostnaderna för denna utredning *efter* år 1968:

Budgetåret	1968/69	500 000 kronor	
"	1969/70	500 000	"
"	1970/71	560 000	"
"	1971/72	314 000	" plus tilläggsanslag på
		215 000	"
"	1972/73	580 000	" plus det tilläggsanslag som
			man <i>nu</i> vill ha på
		340 000	"

Tillsammans är det här en nätt utgift på mer än 3 miljoner kronor under de senaste fyra åren för en pristävling om nytt riksdagshus på Helgeandsholmen.

Det är klart att det här är slöseri med skattebetalarnas pengar. Hade man lyssnat på oss, som från början sade att Helgeandsholmen inte duger för ett modernt riksdagshus, hade man sluppit kasta ut pengar till arkitekter, konsulter och utställningar för ett omöjligt projekt.

Men vi riskerar ett slöseri i en helt annan storleksordning: nämligen om vi *bygger* ett nytt riksdagshus på Helgeandsholmen. Några hundra miljoner kronor kommer det att kosta att resa en ny monumentalbyggnad där. Är den jätteinvesteringen nödvändig eller ens önskvärd?

Om vi hade ett dåligt hus och behövde ett mer effektivt fungerande

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Utredning om riksdagens hus m. m.

Tisdagen den
12 december 1972

Utredning om riksdagens hus m. m.

parlament skulle man förstå tanken. Jag drev själv i flera år en kampanj för att komma *från* Helgeandsholmen till en modern riksdagsbyggnad. Men vad är det i dag som skulle driva oss *tillbaka* till Helgeandsholmen? Ligger vi inte tillräckligt centralt här vid Sergels torg, med nästan alla kommunikationsmedel så nära som över huvud taget är tänkbart? Tycker vi att huset är dåligt eller inte tillräckligt "fint" i någon mening? Uppskattar vi inte det kraftigt ökade antalet besökare hit till riksdagen? Varför skall vi tillbaka till Helgeandsholmen?

Ändå är frågan, om inte det värsta slöseriet med tanken på ett nytt riksdagshus på Helgeandsholmen handlar om något annat än pengar. Jag har de senaste veckorna träffat ganska många människor som sagt till mig ungefär så här: Är ni inte kloka i riksdagen? Tänker ni riva det gamla riksdagshuset med allt vad det symboliserar? Tänker ni slå upp en modern kontorsbyggnad på Helgeandsholmen till väldiga kostnader, fastän ni har ett så bra hus vid Sergels Torg?

Vad skall man svara de människorna? Visst har en majoritet i prisenämnden föreslagit just det här. De vill riva rent på Helgeandsholmen och bygga nytt. Men jag tror ändå, har jag svarat, att Sveriges riksdag till slut inte handlar så huvudlöst att man gör prisenämndens förslag till sitt eget.

Det gamla riksdagshuset var centrum när demokrati och parlamentarism bröt fram. Här drev liberaler och socialdemokrater igenom den allmänna och lika rösträtten, för män och kvinnor. Mot kungamakt och herremakt kämpade man sig till det parlamentariska styrelseskicket. Här lade man grunden för det moderna Sverige. Den byggnad där detta skedde bör fredas mot grävskepor, schaktningsmaskiner och sprängsalvor. Den skall sparas som konferens- och förvaltningsbyggnad - och som ett monument över ett avgörande skede i vårt lands historia. Rivningsraseriet får inte gå så långt att vi jämnar den byggnaden med marken.

Det vill ändå en majoritet i prisenämnden göra. Till dess förslag behöver vi inte ta slutlig ställning i dag. Men jag är säker på att en majoritet av svenska folket redan har tagit ställning: *mot* en rivning och *mot* en väldig nybyggnad på Helgeandsholmen. I mitt särskilda yttrande till utskottets betänkande kallar jag prisenämndens förslag "förbluffande i sin okänslighet för stadsbilden" och säger att det vore "historisk vandalism" att genomföra det.

Nu bör riksdagen i stället gå in i allvarliga förhandlingar med Stockholms kommun om det hus där vi befinner oss. Det fungerar väl på de flesta sätt. Problem med större utrymmen går det säkert att snabbt och praktiskt lösa och diskutera sig fram till med kommunalpolitikerna i Stockholm.

I kväll måste vi tyvärr anslå ytterligare en tredjedels miljon till pristävlingen om nytt riksdagshus. Löften om löner, hyror och arvoden måste ju hållas. Men låt oss se till att kvällens beslut blir det sista i den långa räckan av onödiga utgifter för en onödig pristävling. Låt oss sätta stopp både för det ekonomiska slöseri och den historielöshet som tanken att riva det gamla riksdagshuset innebär. Låt oss göra det bästa av ett bra hus som vi har, och inte det sämsta av den plats som vi inte skall tillbaka till.

I detta anförande instämde herrar Hörberg, Taube, Möller i Göteborg, Molin, Ernulf, Eriksson i Arvika, Olsson i Kil, Karl Bengtsson i Varberg, Henmark, Rydén och Wirtén, fröken Hörlén, herrar Norrby i Åkersberga, Ericsson i Ätvidaberg och Romanus, fru Anér, herrar Peterson i Linköping och Carlström, fröken Bergström samt herrar Stålhammar och Öhvall (samtliga fp).

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Utredning om riksdagens hus m. m.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Fru talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 58 behandlas dels en framställning från riksdagens förvaltningsstyrelse om tilläggsanslag, dels också motionen 1913 av herr Wennerfors.

Vad gäller framställningen från riksdagens förvaltningsstyrelse avser den att ett ytterligare reservationsanslag för budgetåret 1972/73 på 340 000 kronor för bestridande av beräknade ökade kostnader för arkitekttävlingen om riksdagens hus måtte beviljas. Konstitutionsutskottet har enhälligt tillstyrkt framställningen.

Herr Wennerfors anser i sin motion 1913 att det begåtts ett formellt fel i samband med den nordiska arkitekttävlingen angående riksdagens hus på Helgeandsholmen, och han hemställer därför att riksdagen skall uppdraga åt förvaltningsstyrelsen att pröva lämpliga åtgärder. Med anledning av motionen har riksdagens förvaltningsstyrelse den 29 november beslutat att inhämta yttrande från Svenska arkitekters riksförbund. Vad herr Wennerfors åsyftat med sin motion är således redan uppmärksammat av förvaltningsstyrelsen.

Konstitutionsutskottet har därför ansett sig inte kunna tillstyrka att riksdagen tar ett särskilt initiativ med anledning av motionen utan hemställer att riksdagen förklarar motionen besvarad med vad utskottet har anfört.

Vad sedan gäller herr Ahlmarks anförande med kritik av de stora kostnaderna är det givet att stora summor nedlagts på denna utredning. Det är emellertid inte vilken utredning och tävling som helst. Det gäller ändå en monumental byggnad. Det har rört sig om en nordisk arkitekttävling. Alla medel har givetvis inte åtgått till prissumman. En hel del andra kostnader inrymmer i anslagen. Det gäller kostnader för utredningen, sekreterararvode, foto och tryck m. m., resor, flera utställningar som företagits av de förslag som ingivits och hyreslokalerna m. m. Det är klart att detta sammantaget blivit mycket pengar. Det är emellertid inte mer än en kvartalshyra för riksdagen i detta hus.

Vad sedan gäller var ett framtida riksdagshus skall förläggas så får väl den diskussionen anstå tills dess att vi får detta ärende på riksdagens bord.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på båda punkter.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Jag ber att få yrka avslag på detta förslag om en ytterligare kostnad till någonting som verkar helt huvudlöst.

Tisdagen den
12 december 1972

Utredning om riksdagens hus m. m.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Herr Gustavsson i Ängelholm försvarade pliktskyldigt de belopp som lagts ned på den huvudlösa pristävling som hållits de senaste fyra fem åren. Han sade att det var "stora summor", och det är alldeles riktigt. Det är drygt 3 miljoner kronor som gått åt till en arkitekttävling som varit dömd från början. Jag tycker det är ledsamt att man så demonstrativt beviljar dessa pengar till ett alldeles onödigt ändamål.

Herr Gustavsson i Ängelholm är ändå nöjd. Han säger att det var "inte en tävling vilken som helst". Nej, herr Gustavsson i Ängelholm, det är det inte. Det är en totalt meningslös tävling! Det är mycket sällan riksdagen beviljar stora pengar till tävlingar och utredningar som är helt meningslösa från början.

Skall vi få ett fungerande parlament på Helgeandsholmen, måste vi antingen bygga om eller riva hela Helgeandsholmen. Det är inte rimligt, herr Gustavsson i Ängelholm, att vi på den plats där demokrati och parlamentarism en gång bröt igenom och lade grunden för det moderna Sverige ska gå fram med schaktningsmaskiner, grävskopor och sprängsalvor.

Det viktigaste, som jag ser det, är att vi ser till att det gamla huset blir kvar och att vi gör det bästa möjliga av det förträffliga hus som vi har i dag.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Fru talman! Herr Ahlmark anser att det har varit en totalt meningslös utredning redan från början. Det har tydligen inte riksdagen ansett, för det är ändå riksdagen som uppdragit åt förvaltningsstyrelsen att företaga denna utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs dels på bifall till, dels på avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Eriksson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 58 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén avslagit denna hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Dahlberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	264
Nej	—	9
Avstår	—	31

§ 6 Föredrogs

utrikesutskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Finland om avgränsning av kontinentalsockeln samt

försvarsutskottets betänkande nr 25 med anledning av propositionen 1972:127 angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. jämte motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Förbud mot användning av asbest

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 40 i anledning av motion om förbud mot användning av asbest.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:480 av herr Takman m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till lag som förbjöd användningen av asbest.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:480.

Reservation hade avgivits av herr Hagberg (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:480 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till lag som förbjöd användningen av asbest.

Herr TAKMAN (vpk):

Fru talman! I motionen 480 har jag och sju LO-organiserade gruppkamrater krävt en lag som förbjuder användningen av asbest. Socialutskottet bekräftar i stort sett den redogörelse som vi lämnat om riskerna och kommer i konklusionerna ungefär halvvägs in på vår linje.

Jag vill gärna säga att utskottet har gjort en grundlig utredning och har sökt belysa alla sidor av problemet. I sin sammanfattning konstaterar utskottet att remissyttrandena och det vetenskapliga materialet helt klart visar "att framför allt hanteringen av asbest i olika arbetsprocesser utgör en betydande hälsofara".

Inom byggnadsindustrin har både arbetarsidan och arbetsköparsidan uttalat sig för förbud. Svenska byggnadsarbetareförbundet vill ha totalt förbud mot användning av asbest i alla former inom byggnadsindustrin: "Om generellt förbud ej anses möjligt är det från förbundets sida ett oeftergivligt yrkande att asbest i fri form totalförbjudes och att asbesthaltigt material, alltså i bunden form, underkastas en strängare lagstiftning än vad fallet är i dag. Förbundet vill även fästa uppmärksamheten på de risker som otvivelaktigt uppkommer vid ingrepp, t. ex. reparations- eller ändringsarbeten, i det äldre byggnadsbeståndet. Den

*Förbud mot an-
vändning av asbest*

Tisdagen den
12 december 1972

Förbud mot användning av asbest

asbest som använts för t. ex. isolering kommer då ut i fri form och kan förorsaka allvarlig skador." Förbundet yrkar på skärpta bestämmelser även beträffande sådana arbeten.

Svenska byggnadsentreprenörföreningen tillstyrker motionen i fråga om förbud mot användning av asbest i fri form på byggarbetsplatser. Utskottet delar denna uppfattning och förklarar: "Även då det gäller användningen av asbest i fri form i andra sammanhang samt vid bearbetning av asbest i bunden form framstår en skärpning av anvisningarna som motiverad." Utskottet tycks luta åt ett förbud i alla de sammanhang där det finns ersättningsmaterial. Så är fallet inom byggnadsindustrin, även om man inte säkert vet vilka hälsorisker som kan vara förknippade med sådana ersättningsprodukter som glasull, gips, expanderande glimmer osv.

Jag och mina medmotionärer borde kanske vara nöjda med detta. Ett halvt förbud är bättre än den fria marknad och de ofta ohämmade förhållanden vi hittills har haft. Men vi har i Lars-Ove Hagbergs reservation vidhållit motionsyrkandet helt och hållet, eftersom vi anser att riskerna med asbest både i byggnadsindustrin och i annan industri är så klart dokumenterade att ett generellt förbud är väl motiverat. Då skulle regeringen eller särskild myndighet kunna ge dispens när två villkor är uppfyllda, dels att det visas att det inte finns likvärdigt material för ett angivet ändamål, dels att alla föreskrivna skyddsåtgärder är vidtagna så att de som har befattning med materialet inte utsätts för riskerna att inandas dammet.

Det finns nu åtminstone 3 000 produkter av bearbetad asbest, men det är tydligt att det på många områden finns bra ersättningsmaterial, t. ex. inom järn- och stålindustrin, där några järnverk helt har upphört med att använda asbest. Det är möjligt att importen av asbest till Sverige håller på att stagnera. I alla händelser har den totala världsproduktionen av asbest stigit brant från 500 ton år 1890 till 500 000 ton år 1930 och till över 4 miljoner ton om året i slutet av 1960-talet. De kvantiteter som importeras till Sverige är betydande. År 1970 importerades 18 830 ton obearbetad och 14 685 ton bearbetad asbest, dvs. varor i form av hel- och halvfabrikat. Enligt arbetarskyddsstyrelsen går 80–90 procent av den obearbetade asbesten till asbestcementindustrin, 5–10 procent till tillverkning av golvplattor och resterande 5–15 procent till bl. a. färg-, plast- och bromsbandsindustrin och till sprutisolering, framför allt inom byggnads- och varvsindustrin.

Men de egenskaper som gjort asbest till ett mycket användbart material när det krävs värmebeständighet, kemisk resistens, tånjbarhet och armeringsförmåga, gör det tyvärr också till ett miljöfarligt material i all evighet. Asbesten är i både god och dålig mening oförstörbar. Visserligen kommer en huvuddel av all asbest i vårt land att vara bunden även som skrot och skräp, men med varje år blir det en väsentlig ökning av den massa som förr eller senare frigörs i fri form. I Danmark förbjöds användning av asbest för isolering av fjärrvärmeledningar i kulvertar och vid isolering av rör m. m. på fartyg genom en kungörelse den 14 januari 1972. Den huvudsakliga anledningen till detta förbud var den kraftiga dammbildning som uppstod i dessa slutna utrymmen då isoleringen skulle

avlägsnas för reparationer.

En av remissinstanserna – och därtill den viktigaste av alla – har i ett långt yttrande uttalat sig med exceptionell försiktighet. "Den uppfattningen har framförts att asbestfibrernas roll i sammanhanget är av cocarcinogen natur, dvs. att asbesten icke är den direkt cancerframkallande faktorn", heter det i yttrandet. Och vidare: "På vetenskapens nuvarande ståndpunkt finns ej tillräckliga kunskaper om asbestens tumörframkallande egenskaper för att man med full säkerhet skall kunna fastställa hur omfattande förekomsten är av tumörsjukdomar som betingas av exposition för asbest." Det förhåller sig nämligen så – det är arbetarskyddsstyrelsen som skriver detta – att de tumörer som det här är fråga om "även förekommer hos personer utan tidigare känd kontakt med asbest, vilket tyder på att dessa tumörer kan uppkomma även av andra orsaker".

Denna remissinstans, arbetarskyddsstyrelsen, skriver vidare: "Någon officiell, svensk statistik där man med säkerhet kan utläsa förekomsten av yrkesbetingad asbestos, bronchialcancer eller mesoteliom finns ej. Från riksförsäkringsverket har emellertid inhämtats, att anmälningar om asbestos i mycket ringa omfattning varit föremål för prövning angående ersättning enligt yrkesskadeförsäkringslagen. Dessa anmälningar, ca 300, har endast i undantagsfall föranlett beslut om ersättning. Under femårsperioden 1965–1969 beslöts om ersättning i fyra fall. Under 1970 förekom fyra fall. En viss ökning av antalet anmälningar om asbestbetingade lungförändringar inklusive pleura plaques har under senare tid kunnat konstateras. Vad angår mesoteliom har ett fåtal anmälningar härom inkommit. Någon ersättning har ej ännu föranletts av dessa anmälningar."

Det är ett anmärkningsvärt yttrande. Att lägga fram en vetenskaplig *bevisning* för att ett sjukdomsfall eller ett dödsfall *orsakats* av asbestfibrer, som är 15 å 20 tusendels millimeter långa och som andats in och fastnat i de finaste luftrören 20 eller 30 år tidigare, är praktiskt taget uteslutet. Inte ens om det inträffar en lång serie av dödsfall i asbestos, dvs. asbestdammlunga, eller elakartade tumörer av typen bronchialcancer eller mesoteliom hos personer som under många år arbetat i asbestdamm kan man *bevisa* att det är asbesten som är *orsaken*. Märk väl att jag betonar "bevisa" och "orsaken". Men asbest är inget undantag härvidlag. Ännu 18 år efter att Gregg hade rapporterat sin upptäckt att mödrarna till barn som fötts med en speciell typ av missbildning hade haft röda hund i början av graviditeten och efter att det hade kommit ytterligare en rad undersökningar som bekräftade Greggs upptäckt, skrev en berömd medicinsk statistiker att "ingen av dessa undersökningar bevisar att röda hund är en orsak till den följande missbildningen". Han skrev inte detta av illvilja mot Gregg. Han skrev det just för att framhålla hur svårt det är att *bevisa* att ena eller andra faktorn är *orsaken*. Men, skrev han, "det anses allmänt att röda hund är den ansvariga faktorn".

Man måste nöja sig med att konstatera ett *samband*, och man kan inte underlåta att reagera när det inträffar en serie fall bland arbetare som varit sysselsatta med asbestarbete. Undersökningar i ett antal mycket olika länder visar att det inte är det ringaste tvivel om att ett direkt

Tisdagen den
12 december 1972

*Förbud mot an-
vändning av asbest*

samband existerar mellan inandning av asbestdamm och vissa former av cancer, förklarade International Agency for Research on Cancer efter ett stort expertmöte som nyligen hållits i Lyon. Mest utsatta är arbetare i asbestindustrier och särskilt de som är sysselsatta med tillverkning av asbestväv. Samma typer av cancer har dock uppträtt i närheten av asbestfabriker och bland familjemedlemmar till asbestarbetare som fört med sig damm hem med sina arbetskläder. Detta är ett referat från den International Agency som jag nyss nämnde. Därifrån framhålls också att en katastrofal kombination är cigarettökning och arbete i asbestdamm.

Det bör naturligtvis betonas att samtidigt som det konstaterats ett direkt samband mellan inandning av asbestdamm och vissa former av cancer, så är det inte cancerfallen som dominerar. Fast givetvis är varje cancerfall som kan sättas i samband med en hälsofarlig arbetsmiljö ett alldeles särskilt tragiskt fall och ett fall för mycket. En klinisk fysiolog, Torsten Ringqvist vid centrallasarettet i Vänersborg, har i ett brev till mig understrukit att "det långt tyngre vägande skälet" för ett förbud mot användning av asbest är "det förhållandet att lungfunktionen i ett så skrämmande stort antal fall blir försämrade".

Det finns anledning referera litet av den historik som Ahlmark, Bruce och Nyström lämnade i kapitlet om asbestos i boken *Silicosis and other pneumoconioses in Sweden*, som utkom 1960. Det första asbestosfall som beskrivits i Sverige upptäcktes 1953. Detta ledde till att 60 asbestarbetare undersöktes, och dessa undersökningar resulterade i sin tur i att ytterligare åtta asbestosfall upptäcktes. De personerna hade varit exponerade för asbestdamm under en tid av mellan 5 och 17 år.

Asbestos är ansedd för att vara den mest invalidiserande typen av dammlunga. "Ett av de mest känsliga måtten på störningar av lungfunktionen hos dessa arbetare är nedsättningen av den arteriella syremättnadsgraden", skriver May R. Mayers i boken *Occupational health* år 1969. En undersökning av nedsättningen av den arteriella syremättnadsgraden kräver en mer sofistikerad utrustning än de lungfunktionsprövningar som vanligen görs. Torsten Ringqvist, som jag nyss citerade, undersökte tillsammans med överläkare Stig-Börje Mattson vid lungkliniken i Borås 42 män med små röntgenologiska lungsäcksförändringar av den typ som kallas *pleura plaques* och som påträffas hos asbestexponerade personer. Det vanligaste fyndet var en lätt till måttlig störning av syrgasutbytet i vila och/eller under rörelse. Sådana störningar har rapporterats tidigare, men detta tycks vara den första undersökningsserie där man funnit en nedsättning av syrgasutbytet hos en stor del av de undersökta som haft fullständigt normala lungfunktionsvärden vid vanliga rutinprov.

En av de experter som hört av sig sedan vår motion väcktes tror att det finns många asbestosfall som inte är kända. På de stora fabrikerna, där man har råd med ett riktigt arbetarskydd, är riskerna mindre, menar han. Fast, inom parentes sagt, när man läst Günter Wallraffs bok 7 icke önskvärda industrireportage från Västtyskland och Bo Ohlströms Kock-umsrapporten, en undersökning om orsaker till missnöje bland svenska varvsarbetare, blir man inte imponerad av ventilation och annan arbetshygien vid de stora industrierna heller.

Men det förekommer ganska betydande arbetargrupper som arbetar

med asbest och inandas asbestdamm utan att få någon som helst information om riskerna och utan att några förebyggande åtgärder vidtas. Det finns bilverkstäder som använder asbest som fyllnadsmaterial i spackel – då behåller spacklet sin volym vid torkningen. Efter spacklingen slipar man ytan jämn i ett moln av asbestdamm innan lackeringen görs, givetvis utan att någon i verkstaden känner till riskerna. I skrotgårdar tar man från rivna fastigheter emot rör och annat material som varit isolerat med asbest. Städfirmor hyr ut arbetskraft till byggföretagen och har åtminstone i Stockholm lagt under sig en stor del av byggstädningen. Ofta är städerskorna utlänningar, som förutom att de exploateras hänsynslöst som arbetskraft kan få utföra hälsofarliga arbeten utan att ha fått några som helst upplysningar om riskerna.

För att kunna sanera denna allvarliga situation krävs ett generellt förbud med dispensförfarande för produkter som är absolut nödvändiga och för arbetsplatser som visar ansvar för arbetarnas hälsa.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Hagberg.

Herr JOHANSSON i Blentarp (s):

Fru talman! I föreliggande betänkande har socialutskottet behandlat motionsyrkande om förbud mot användning av asbest. Asbest är ett samlingsnamn för flera i naturen förekommande trådformiga silikatminer.

Då man arbetar med asbest alstras av de trådformiga asbestfibrerna, vilka har en varierande längd upp till 75 millimeter, ett luftburet band som vid inandning kan förorsaka sjukliga förändringar i lungor och lungsäck. Dessa sjukdomsslag, som varit föremål för granskning av olika forskare, har behandlats i utskottsbetänkandet och av remissinstanser varför jag ej har anledning att ytterligare beröra dem. I arbetarskyddslagstiftningen finns bestämmelser som ålägger arbetsgivaren att vidta erforderliga skyddsåtgärder för att förhindra att damm sprids på arbetsplatsen. Det finns också speciella bestämmelser för arbete med asbest.

Redan 1969 igångsattes ett undersökningsprojekt som var avsett att bilda underlag för nya anvisningar, och dessa beräknas utkomma under år 1973. Detta arbete var således i gång långt innan motionen om förbud väcktes.

Beträffande byggnadsindustrin har redan nya anvisningar utfärdats. Dessa utkom den 1 juli i år, och beträffande asbest stadgas där bl. a.: "Isoleringsarbete med asbest eller asbesthaltigt material får endast utföras i sådana fall, där en tillfredsställande isolering inte kan erhållas med annat material." Redan denna skrivning är ett klart steg på vägen mot ett allmänt förbud.

Den av herr Takman väckta motionen 480 har varit remitterad för yttrande till såväl statliga organ som till arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer. Ingen av de instanser som yttrat sig i ärendet biträder motionskravet om ett absolut förbud. Däremot förordar såväl Svenska byggnadsarbetareförbundet som Svenska byggnadsentreprenörföreningen begränsat förbud. Arbetarskyddsstyrelsen anser att ett generellt förbud ej för närvarande är motiverat men anför att på områden där asbest kan

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

Förbud mot användning av asbest

Tisdagen den
12 december 1972

*Förbud mot an-
vändning av asbest*

ersättas med ofarligt material detta skall ske.

Av såväl remissmaterial som vetenskapligt material framgår att hantering av asbest i olika arbetsprocesser utgör en betydande hälsofara. Detta har också understrukits av herr Takman i hans anförande. Den omständigheten att, som framgår av remissyttrandena, vår kunskap om asbestens medicinska skadeverkningar är otillräcklig utgör självfallet inte anledning till att underlåta att söka begränsa hälsoriskerna. Utskottet anser att det är motiverat med långtgående åtgärder härvidlag.

Vid bedömningen av motionsyrkandet om förbud måste man beakta att det finns områden där man ej funnit tillfredsställande ersättningsprodukter. Ett förbud skulle därför enligt utskottets mening följas av ett omfattande dispensgivande. Enligt utskottets mening är det otillfredsställande att ha en förbudslagstiftning som innefattar långtgående dispensmöjligheter.

Med hänsyn till detta och till den erfarenhet som vunnits på andra områden där man arbetar med hälsofarligt material synes stränga arbetarskyddsföreskrifter i förening med en noggrann kontroll från arbetarskyddsverkets sida vara bättre och ge goda resultat. Därför vill utskottet förorda att man även i fråga om asbest väljer detta alternativ. Utskottet vill i anslutning till detta också framhålla det arbete som pågår inom arbetarskyddsstyrelsen med revidering av de s. k. asbestanvisningarna, som jag tidigare nämnt.

Ett område som särskilt bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet med anvisningarna är asbestfrågan inom byggnadsindustrin, där såväl arbetstagersidan som arbetsgivarsidan uttalat sig för att asbest i fri form inte skall få användas på byggarbetsplatser. Utskottet delar denna uppfattning. Även i övrigt framstår en skärpning av anvisningarna som klart motiverad. Den i motionen upptagna frågan om hygieniska gränsvärden har arbetsmiljöutredningen att beakta, enligt vad utskottet framhåller. Inte heller det motionskravet bör därför föranleda någon åtgärd.

I den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen förordas förbudslagstiftning med dispens. Ett bifall till reservationen skulle onekligen föra frågan ett steg tillbaka, eftersom lagstiftningsarbetet tar tid. Arbetet med nya anvisningar är strax färdigt. Enligt utskottets uppfattning åstadkommes genom dem ett snabbare anpassande till dagsläget än genom en lagstiftning.

Med detta ber jag, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TAKMAN (vpk):

Fru talman! Jag upprepar gärna vad jag sade förut — att det är en grundlig utredning som utskottet har gjort. Utskottet refererar ju också de bestämmelser som finns om damm på arbetsplatser och om åtgärder mot asbestdamm. Men alla vet — utom möjligtvis herr Johnsson i Blentarp — att dessa bestämmelser inte följs. De efterlevs kanske på ytterligt framsynta industrier där man har god hygien och håller dammet under kontroll, men byggarbetsplatserna är svåra att ha kontroll över, och där förekommer en hel del personal som måste arbeta med

asbestdamm: betongarbetare, städerskor och andra. Jag har också hört att här i riksdagshuset har man använt asbest i stor mängd för isoleringsarbeten och att många som arbetade här utsattes för dammet.

Det händer också att bestämmelserna följs på själva arbetsplatsen men att man inte har möjlighet att göra det när man exempelvis går och äter frukost eller lunch — man har dammiga kläder, och det är kanske en helt vanvetlig dammkoncentration i lunchrummet. För övrigt existerar inget hygieniskt riktvärde. Det enda säkra är att det inte bör finnas något asbestdamm alls i luften.

Sedan jag väckte motionen har det publicerats en undersökning rörande pleuraförtjockningar bland varvpersonal i Göteborg. Det är Christer Bernhardt, dispensärläkare i Göteborg, som har röntgat sammanlagt 13 769 personer vid stadens fyra varv: Eriksberg, Götaverken, Lindholmens varv och Arendalsvarvet. Han hade uppmärksammat den undersökning — jag berättade i korthet om den tidigare — som Mattson och Ringqvist publicerade 1970 om pleura plaques hos asbestexponerade personer. I Göteborg fick man fram det resultatet att 666 av dessa 13 769 personer hade pleuraförtjockningar — alltså förtjockningar av lungsäcken — som var tydligt synbara på röntgen och att 67 procent av dessa var av en "karaktéristisk, tidigare ofta förbisedd typ, — — — typisk för den man kan se vid asbestexposition".

Det är svårt att veta hur man skall tolka dessa pleuraförtjockningar. En finsk forskare har gjort antagandet att de asbestnålar som kommer ner i de små lungblåsorna rispar på lungsäcksytan och orsakar dessa fläckvisa förtjockningar av lungsäcken. Det är alltså ett antagande, men det är kanske lika bra som andra. Vad man vet är att dessa pleuraförtjockningar, även om de inte är helt specifika, oftast tyder på en asbestexposition.

Jag har här Byggnadsarbetaren nr 34 för den 6 december i år, där man behandlar socialutskottets betänkande och dess ståndpunkt att inte gå in för förbudslagstiftning. Man har intervjuat Lennart Eklund, förste byråingenjör på riksförsäkringsverket, som säger — och jag utgår ifrån att det är exakt återgivet: "Det får inte heller vara så att ett material som innehåller asbest ska kunna 'smygas' in på arbetsplatsen utan att man känner till det.

Ovetskapen om att man arbetar med ett farligt ämne är en av riskerna med asbest och asbesthaltiga material. — — — En vanlig snickare som sätter upp asbestplattor vet inte om någon fara förrän sjukdomen — eventuellt — visar sig efter kanske 20 år."

"Eftersom det tar så lång tid innan sjukdomen visar sig räcker det inte med upplysning, man måste gå förbudsvägen", menar Lennart Eklund. "En arbetsgivare ska inte ha rätt att tvinga sina anställda att utsätta sig för risken att få asbestoslunga."

Jag är inte någon vän av straff — det känner alla till i den här kammaren — och särskilt inte av hårdare straff. Men det är rätt anmärkningsvärt att en yrkesinspektör, Bengt Springfieldt, påpekar i en tidningsintervju i dag om dessa straff som förekommer vid överträdelser av arbetarskyddslagen, att det stannar vid böter. Och han säger ordagrant: "Ännu har ingen arbetsgivare i det här landet suttit i fängelse för dåligt arbetarskydd. — — — De låga bötesstraff som nu döms ut gör att

Tisdagen den
12 december 1972

Förbud mot användning av asbest

arbetsgivare kan tjäna på att betala böter i stället för att kosta på de förbättringar i arbetsmiljön som skyddsombud och yrkesinspektion kräver.”

Tyvärr är det så, herr Johnsson i Blentarp, att bestämmelserna nu är för svaga — det säger utskottet — men även med de bestämmelser som finns förekommer det hela tiden överträdelser. Och det gäller här ett farligt material — det vidhåller jag.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s):

Fru talman! Vi är från utskottets sida väl medvetna om de problem som uppstår på en byggarbetsplats när det gäller att kontrollera efterlevnaden av de anvisningar som finns. Men förhållandena blir inte bättre om man har en förbudslagstiftning med dispenser. Utskottet har stannat för att det bästa sättet är skärpta anvisningar. Utskottet har också i betänkandet understrukt vikten av skärpt kontroll.

Jag tror att herr Takman inser lika bra som jag att det inte är lätt att komma till rätta med förhållandena, men att kontrollen och hela övervakningen måste skärpas framgår av utskottsbetänkandet.

Herr TAKMAN (vpk):

Fru talman! Jag är övertygad om att det blir en skärpt kontroll först om man får förbud och kan ge dispens, så att man har kontroll hela tiden över användningen av asbest och material som asbest ingår i.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 40 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	278
Nej	—	19
Avstår	—	6

§ 8 Föredrogs socialutskottets betänkanden:

Nr 41 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:141 med förslag till lag om ändring i förordningen (1954:519) angående kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel m. m.

Nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:130 angående

utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde

Nr 43 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:144 angående avtal om läkarutbildning i Stockholms län, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Vissa socialhjälpss-
frågor, m. m.*

§ 9 Vissa socialhjälpssfrågor, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 44 i anledning av motioner om vissa socialhjälpssfrågor, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1972:337 av herr Ringaby (m) samt

1972:464 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag

a) om samordning av olika sociala hjälpformer i syfte att dels uppnå enhetlig bedömning av likartade hjälpbehov oavsett vilket samhällsorgan som handlade ärendet, dels undvika dubblering av hjälpinsatser,

b) om en begränsning av de belopp som i form av socialhjälp kunde utgå till en mottagare.

Utskottet hemställde

A. beträffande socialhjälp till vissa utländska medborgare att riksdagen skulle avslå motionen 1972:337,

B. beträffande samordning av olika sociala hjälpformer att riksdagen skulle avslå motionen 1972:464 i motsvarande del,

C. beträffande begränsning av socialhjälpens att riksdagen skulle avslå motionen 1972:464 i motsvarande del.

Reservation hade beträffande begränsning av socialhjälpens avgivits av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:464 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag enligt de riktlinjer reservanterna angivit.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Socialutskottets betänkande nr 44 behandlar två motioner från moderata samlingspartiet. Dessa två motioner innehåller sammanlagt tre yrkanden. I fråga om två av dessa yrkanden har utskottet blivit enhälligt — där finns alltså inte någon reservation.

Det gäller först och främst motionen 337 av herr Ringaby rörande socialhjälp till utlänningar som vistas i Sverige som turister. Utskottet har inhämtat att viss utredning pågår om hur de frågorna skall hanteras. Remissinstanserna och även utskottet har observerat att det finns svagheter i handläggningen av sådana ärenden, och vi väntar på utredning och bättring.

Möjligen skulle man vilja tillägga att när remissinstanser och även utskottet trycker på frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun som särskilt väsentlig, så tycker vi kanske att mer intressant än frågan om det är staten eller kommunen som skall betala är frågan vilken *stat* som skall betala. Det naturliga är faktiskt att utlänningar, människor i främmande land som råkar i svårigheter, i första hand hjälps av sitt eget land och dess representation i det land man gästar. Det får faktiskt gå till så för svenskar som är utomlands. De får ty sig till konsulatet, om de råkar i ekonomiska svårigheter. Vi tycker att det bör vara huvudregeln även för gäster i Sverige. Men vi har inte funnit anledning anmäla någon avvikande mening emot utskottet på den punkten.

Detsamma gäller ett av yrkandena i partimotionen 464, som handlar om samordning av olika sociala hjälpformer. Där föreslogs i motionen en utredning för att skapa klarhet om var det brister i samordningen mellan olika hjälpformer. Sedan den motionen skrevs har också en utredning tillsatts och är nu i arbete, låt vara som en enmansutredning i kanslihuset. Arbetet är i alla fall i gång. Det vittnar alltså om att inte bara riksdagens socialutskott utan också regeringen har haft samma mening som moderata samlingspartiet, nämligen att detta var frågor som behövde övervägas. Vi har därför inte heller där ställt något särskilt yrkande.

Kvar står då en fråga som har kommit att rubriceras "Beträffande begränsning av socialhjälp". Där föreligger en reservation av herr Åkerlind och mig.

Fru talman! Den 1 april i år fick nästan alla svenska barnfamiljer med lägre inkomster ett inte obetydligt tillskott till familjeekonomin genom den då ikraftträdande höjningen av de statliga och kommunala bostadstilläggen, som i många fall betydde rätt mycket pengar varje månad. Jag sade att det var nästan alla familjer med lägre inkomster som fick del av den förbättringen. Det var inte alla. Och de som undantogs var de allra fattigaste, de med de allra lägsta inkomsterna, dvs. inkomster ner till noll, alltså de familjer som helt eller delvis levde på socialhjälp.

Samordningsregeln är nämligen sådan, att när man skall fastställa socialhjälpbeloppet tar man först i betraktande vilka inkomster av olika slag familjen har, och sedan fyller man upp det beloppet till den gräns som sätts och de normer som gäller i den kommun där familjen råkar bo. När man fastställer de inkomster som skall räknas in i eller räknas av från socialhjälpnormen är det bara de allmänna barnbidragen som är undantagna. De statliga och kommunala bostadstilläggen räknas med. I sådana fall där en familj med ingen eller obetydlig inkomst hade bostadstillägg och fick en förbättring den 1 april gick den förbättringen helt till kommunen. Den familjen fick inget mer än den hade förut, därför att då bara ett något större belopp än tidigare räknades av från den socialhjälpnorm som gäller.

Detta kunde lösas lokalt, om man så ville, genom att göra en motsvarande uppräknings av socialhjälpnormerna. Jag vill inte säga att så inte gjorts någonstans, men jag har inte lyckats hitta någon ort där man den 1 april verkligen räknade upp socialhjälpnormerna så att dessa de fattigaste av alla familjer också fick del av den förbättring som vi här i riksdagen hade avsett för alla barnfamiljer med låga inkomster.

Tisdagen den
12 december 1972

*Vissa socialhjälp-
frågor, m. m.*

Detta, fru talman, är ett sätt att exemplifiera syftet bakom moderata samlingspartiets partimotion i denna fråga i år och den reservation som herr Akerlind och jag står för. Vi vill med den liksom vända på samordningsproceduren. Vi tycker att det sedan 1969 finns ett hyggligt fungerande system när det gäller att ta hänsyn till de ekonomiska påfrestningar som barnfamiljerna drabbas av genom höga bostadskostnader och/eller stort barnantal. Den metoden, som fungerar bra, borde tillämpas även för de barnfamiljer som är hänvisade till att helt eller delvis, för längre eller kortare tid leva på socialhjälp. Socialhjälpens bör med andra ord ligga i botten som den inkomst mot vilken man inkomstprövar bostadstilläggen. Den bör jämföras med annan inkomst när man fastställer hur stort bostadstillägget skall vara.

Som en konsekvens krävs att man sätter ett tak för sammanläggningen av delposter till en totalsumma av socialhjälp för en och samma familj. Det taket, har vi antytt, kunde lämpligen läggas vid den årsinkomst, där reduktionen av bostadstilläggen för barnfamilj börjar för närvarande, vid 25 000–27 000 kronor om året. Upp till den inkomsten skulle man kunna lämna vanlig socialhjälp. Därutöver skulle tillkomma bostadstillägg för barnfamiljer.

Man når med detta en bieffekt, som av många har uppfattats som huvudeffekt: att komma till rätta med ett litet antal fall – jag understryker detta – som har väckt stor uppmärksamhet och där stora familjer med höga bostadskostnader närmast som ett tekniskt missöde ibland med nuvarande teknik kan nå upp till socialhjälpbelopp som motsvarar en egen inkomst av mycket aktningvärd storlek, här i Stockholm 50 000–60 000 kronor om året. Jag är helt medveten om att detta gäller få fall och att de inte är något nämnvärt ekonomiskt problem för vare sig stat eller kommun. Men de har en viss betydelse för att hålla det sociala välfärdssystemet vid gott rykte -- det är den synpunkten vi har tagit fasta på.

Det viktiga med detta förslag är alltså att det är en tekniskt betonad metod för samordning av olika förmåner som enligt vår mening är rättvisare och rationellare än den som nu används.

Vi föreslår alltså, för att sammanfatta, att sådana ändringar införes i socialhjälpslagen att liksom nu de allmänna barnbidragen, bostadstillägget till barnfamiljer läggs utanför den inkomst som avgör hur stor socialhjälpens skall bli, att bostadstillägget ovanpå socialhjälpens tillkommer dessa familjer precis som det tillkommer alla andra familjer i motsvarande inkomstläge, oavsett varifrån inkomsten kommer.

För att kunna genomföra detta är det nödvändigt att fastställa ett tak för hur stort belopp som skall kunna utgå till en och samma bidragsmottagare, alltså en gräns för hur långt sammanläggningen av delbelopp skall kunna gå. Det är en relativt komplicerad sak, bl. a. därigenom att en ändring av det slag vi förordar något påverkar kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, låt vara inte särskilt mycket. Därför krävs det en undersökning av hur metoden skall utformas, och därför har vi nöjt oss med att föreslå riksdagen att hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag i denna riktning.

Jag vill till sist, fru talman, tillägga att när det från vissa håll – bl. a.

Tisdagen den
12 december 1972

*Vissa socialhjälp-
frågor, m. m.*

från utskottsmajoriteten har antagits att en sådan regel som den jag här skisserat skulle frånta kommunerna rätten att för särskilda ändamål ge frivillig socialhjälp enligt socialhjälpslagens 13 §, så är det fel. I de kommuner där vi i dag har ett system med garanterad minimistandard eller s. k. sociallön hindrar det alls icke socialnämnden att för särskilda ändamål — det kan vara tandvård eller nödvändiga anskaffningar av olika slag — ge hjälp utöver det löpande månatliga beloppet. Den rätten påverkas icke av en takläggning och en samordning av det slag vi har förordat — det är viktigt att understryka detta.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen till socialutskottets betänkande nr 44.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Fru talman! Som herr Carlshamre sade är det motioner från moderata samlingspartiet som föranlett detta betänkande. Herr Carlshamre har redovisat att utskottet är enigt i fråga om herr Ringabys motion och första delen av moderata samlingspartiets partimotion om socialhjälp. I det fallet har jag ingen anledning att ta upp någon diskussion. Det pågår utredningar kring dessa frågor, och de är alltså under arbete.

Vad beträffar herr Carlshamres mera tekniska resonemang vill jag ingalunda bestrida att det ligger åtskilligt i vad han har sagt. Å andra sidan har utskottet inte velat tillstyrka det förslaget. Vi har nämligen den uppfattningen att vad motionärerna tänkt sig inte överensstämmer med vad som föreslås i reservationen och som jag nästan vill beteckna som en reträtt.

Utskottet understryker att det är värdefullt att den hjälp som kan ges genom det frivilliga socialbidraget, som är en bra komplettering till den obligatoriska hjälpen, sätts in snabbt. Vi understryker också att kommunerna måste anpassa den hjälpen efter de enskilda fallen. Vi vill inte vara med om att ingripa i kommunernas självbestämmanderätt. Herr Carlshamre kan naturligtvis säga att det inte är avsikten med reservationsförslaget. Men faktum är — och den saken kom herr Carlshamre in på i slutet av sitt anförande — att det här blir fråga om en ny fördelning av vissa utgifter mellan stat och kommun. Eftersom det pågår en utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun är det rimligt att man inväntar resultatet av den utredningen innan man företar någon ändring i det här fallet.

Herr Carlshamre sade att de fattigaste inte fick del av standardhöjningen för barnfamiljerna från den 1 april i år. I själva verket var det ju så att alla barnfamiljer med låga inkomster fick sina bidrag höjda. Om kommunerna passade på att ta en del av denna höjning är det i och för sig beklagligt. Men när herr Carlshamre säger att han inte kunnat finna att en enda kommun lät barnfamiljerna behålla hela höjningen av bostadsbidraget, undrar jag hur mycket han egentligen har sökt för att få en bild av verkligheten.

Fru talman! Jag skall kort och gott be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna A och B

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 44 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	266
Nej	—	35
Avstår	—	2

§ 10 Föredrogs

Socialutskottets betänkande:

Nr 45 i anledning av motion angående huvudmannaskapet för undervisning av utvecklingsstörda barn

Trafikutskottets betänkanden:

Nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:129 angående godkännande av avtal mellan televerket, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet om bildande av ett alarmeringsbolag, m. m. jämte motioner

Nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:130 angående utgifter på tilläggsstat 1 till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 23.35.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 139

Tisdagen den
12 december 1972

*Vissa socialhjälp-
frågor, m. m.*